

Богдан Жолдак

про

Карпа
Соленика



Йосипа
Тимченка



Івана
Піддубного



Юрія
Кондратюка



Миколу
Лукаша



Богдан Жолдак

про

Карпа Соленика
Йосипа Тимченка
Івана Піддубного
Юрія Кондратюка
Миколу Лукаша



ГРЯНИТ

Богдан Жолдак про Карпа Соленика, Йосипа Тимченка, Івана Піддубного, Юрія Кондратюка, Миколу Лукаша. – К.: Грані-Т, 2009. – 128 с., іл. (Серія «Життя видатних дітей»).

Цю книгу з серії «Життя видатних дітей» для маленьких розумників написав відомий прозаїк, сценарист та драматург Богдан Жолдак. Читайте захоплюючі історії про дитинство Карпа Соленика – мандрівного актора, гру якого визнавав найкращою навіть Тарас Шевченко; Йосипа Тимченка – найпершого в світі винахідника кіна, який жив в Одесі; Івана Піддубного – найвидатнішого світового борця, шестикратного чемпіона світу, який змагався у надважкій категорії; Юрія Кондратюка – дивовижного винахідника, який був автором розрахунків польоту та висадки американців на Місяць; Миколу Лукаша – найкращого українського перекладача, який знав понад двадцять мов і перекладав найцінніші шедеври.

Книга для допитливих мрійників.

Богдан Жолдак

про

Карпа Соленика
Йосипа Тимченка
Івана Піддубного
Юрія Кондратюка
Миколу Лукаша

ДО ЧИТАЧА

Усі, геть усі великі люди колись були маленькими дітьми. Чи такими, як усі навколо? Певно, що ні.

А чим же вони відрізнялися від інших дітей?

Оце і є для нас найцікавішим.

Бо часто маленькі генії страждали через свою талановитість. Адже дуже часто їх не розуміли інші дітлахи, родичі, вчителі. І що?

Маленькі генії не здавалися.

Можливо, дехто з них і піддався, став такими, як усі інші малюки навколо. Однак про таких ми тепер нічого не знаємо, бо повиростали вони звичайними людьми.

А ось про незвичайних читайте далі в нашій книжці...

Богдан Жолдак

ПОЗА ІМЕНЕМ



Якщо хтось думає, що зловити таргана легко, він дуже помиляється.

Ляснути його, наприклад, капцем – простіше.

Але впіймати таргана – це проблема, адже він дуже добре відчуває на собі людський погляд.

Якщо ж треба впіймати кілька таких комах живцем – то ціла морока. Особливо тяжко це робити потемки, – а вони ж лише тоді й виповзають у пошуках харчів. Доки викрешеш вогню, доки засвітиш свічку, доки вгледити здобич – а вона вже й дремнула.

Набігавшись за ними по кухні, маленький Карпо раптом збагнув як треба діяти. Він узяв коробку з-під льодяників, накришив туди трішечки мокрого цукру, напівзакрив кришечкою й принишк у темряві.

Отут і постає питання: а навіщо малому білоруському дворянинові українського походження Карпові Соленику, синові титулярного радника, знадобилися таргани? Невже йому не вистачає шляхетних комах, наприклад бабок чи метеликів?

Певно ж, ні. Бо він кілька разів уночі тихенько вставав, рушав на кухню, одтуляв кришку зі своєї пастки й радісно дивився, як звідти витикаються злощасні вусики полонених комах. І так доти, доки їх назбиралося чимало.

Здавалося б: а який тут зв'язок із чорнильницею, наповненою... ні, не чорнилом, а густим розчином меду?

Ось коли суботні уроки скінчилися й гімназисти рвонули з класу, та й куратор теж пішов собі, – отоді з-під останньої парти й вислизнула таємна тінь малого Карпа.

Тінь розгорнула класний журнал там, де був список усіх учнів. Тоді вмочила в мед перо і старанно обвела власне ім'я та прізвище – і так кілька разів. Дочекавшись, коли це твориво підсохне, малий бешкетник видобув із ранця бляшанку й підніс її до вуха. Всередині шаруділи зневолені таргани. Зобачивши, що кришку знято, вони не встигли чкурнути, як управна дитяча рука перекинула їх просто на розгорнутий класний журнал. І накрила все тією ж бляшанкою!

Нова неволя мала ту різницю, що тепер голодні тваринки



мали поживу – ім'я та прізвище Карпо Соленик, виведене тушом й тепер щедро просотане смачнучим медовим сиропом.

Маленький шибеник притулився вухом до бляшанки, з насолодою чуючи, як управно орудують щелепами ненаситні таргани.

Звісна річ, за вихідний день вони досконало вигризли з паперу кожну наквацяну медом літеру – а що не вигризли, те висмоктали.

І коли в понеділок першим до класу вскочив Карпик, то, скинувши з журналу бляшану тюрму разом із її бранцями додолю, задоволено побачив, що на сторінці, де фіксувалося відвідування гімназії, його прізвища й імені досконало нема!

А що це означало? Це означало свободу.

Де ж тут, у містечку Лепелі, була свобода? Звісно ж, на базарі. На торговиську.

Однак чи міг там з'явитися під час уроків гімназист? У мундирі, в картузі з кокардою?

Звісно ж, ні.

Для цього треба було прослизнути непоміченим до поштової станції й надрізати ножицями хвоста в старій казенній кобильчини.

Потім заховати в куцах мішка зі старою одежею, щоби слушної години перевдягтися в неї.

А далі пилюкою зашмарувати руки й лице. Та не просто зашмарувати, а спершу старанно замружитись – і вже потім терти. Коли розмружитися, то матимеш на обличчі плетиво білих, не зашмарованих зморшок. Досконаlih!

Тепер ще лишилося примоцувати кобилячого хвоста під хустку, створивши собі коси – й образ старої перекупки готовий.

Юний шибеник мав із того неабияку втіху. Тепер він міг, закинувши за плечі мішка і вклавши туди ненависну уніформу та ранець, мандрувати базаром, скрипучим голосом торгуватися з перекупками та штовхатися і смачно сваритися з покупцями.

Справжнє щастя, що тебе там не впізнавали навіть родичі.

Та що там родичі! Ба й гімназичний куратор, який ховався за яткою з солодощами – місцем, найпривабливішим для юних порушників учбового режиму, – ніяк не міг збагнути, чому ця смуглява бабця кілька разів штурхнула його своїм твердим мішком.

– Шановна, чи не можна обережніше?

– Сам будь обережніший, – почув він на диво скрипучий голос, – а то став так, що чесній жінчині й проходу нема! Ні пройти, ні стати з крамом! – майже голосила «чесна жінчина». І ще раз зачепила його мішком.

Якби батьки зловмисного школяра довідались, як той розважається, то були б геть заскочені. Замість того, аби вчити арифметику чи, скажімо, закон Божий, їхнє чадо тинялося між прилавками на базарі й потихеньку вчилася перекривляти всіх, до цього підходящих.

А посперечатися на базарі було про що: і про ціну, і про нові порядки, і про погоду... Направду ж, не було на білім світі такого, про що не можна було лаятися на базарі в тихому повітовому містечку!

Але головне, що тепер аніяка перекличка в гімназії, аніяка перевірка не виявить відсутності там Карпа Соленика.

Адже його в журналі – нема!

Не треба думати, що він прогулював геть усі уроки. Деякі, улюблені – наприклад, уроки словесності, – він не пропускав ніколи. Бо там викладав мудрий учитель. А де були нудні вчителі – ну, то від таких втекти й не гріх.

А тоді шастати з мішком по чужих городах і садках.

Красти овочі та фрукти? Ба ні – обкрадати їхніх охоронців! Адже на городах неомінно стовбичили гарненькі опудала, і в кожного з них можна було поцупити щось із одягачки.

Карпо нерідко вражався тим, з якою майстерністю іноді було зроблено такого сторожа-охоронця. Так, що не лише пернаті шкідники вважали

його за людину, а бувало, який подорожній скине картуза й:

– Здрастуйте вашій честі!

Ніхто ж не бачить за пшеницею, що ніг в опудала нема, що настромлене воно на патик. Точнісінько як лялька у вертепному театрі.

І ось уже з'являється на базарі маленький картинний «сліпець», який гунявим голосом виводить:

– Подайте сліпому та незрячому, до роботи не годячому!

От із цим жебраком і сталася справжня пригода.

Одного разу він, нажебравши копійок, посунув до ятки з ласощами і, за звичкою, штурхнув мішком куратора.

– Ти, старцю, кого штовхнув? – обурився той.

Так голосно, що «старця» вмить ухопив за комір жандарм:

– Ти, той-етой, чому панів штовхаєш?

Та й відволік у буцегарню.

А по обіді одімкнув двері й жахнувся. Бо там на лаві сидів охайненький панський гімназистик.



– Як ти, той-етой, сюди потрапив? – здивувався жандарм Пецько.

– Та це ж ви мене вхопили, вилаяли та ще й обізвали клятим волоцюгою. Ну, і замкнули тут.

Той жахнувся! Бо ж батьки цього паненяти можуть легко зіпсувати його й без того непросту кар'єру...

Звідкіля ж йому було знати, що хлопчина увесь час, відколи його було замкнено, старанно витирав із обличчя й пальців «грим», а мішка й «костюма» заштовхав до свого блискучого шкіряного ранцю, який перед тим у тому ж мішку й ховався.

– Можете спитати в мого куратора – я учень п'ятого класу нашої гімназії.

– П'яного? – не дочув той.

І знову подумав про свою гірку долю...

Випустивши з-за ґрат школяра, він ще кілька разів зазірав туди й трусив головою, женучи мару й привидів.

Та за кілька днів жандарм Пецько, цього разу тверезий як скло, сунув крізь базарний натовп – і раптом почув до болю знайоме:

– Подайте хворому, незрячому, до роботи не годячому!

Де? Од кого він уже чув цей гунявий, надсадний голос?

Жандарм Пецько посунув туди, розштовхуючи натовп. Уже було й ухопив того волоцюгу, однак «дід» спритно вискочив із лахів і заскочив за ятку. Жандарм спересердя кинув лахміття додолу й посунув слідом. Однак звідти враз вийшла стара сива жінка, турнула мішком Пецька, пронизливо вигукнувши:

– Чесній жєнщині вєже проходу на базарі нема!

Жандарм одштовхнув бабцю й кинувся за ятку, однак там не було нікогісінько...

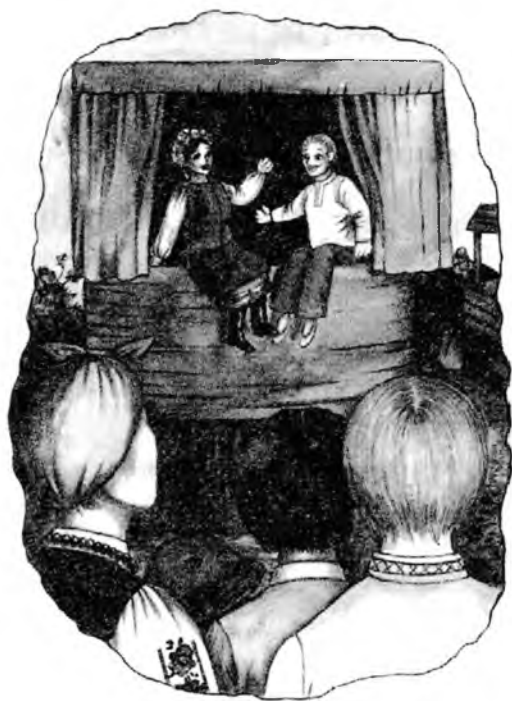
Жєбрака начє лизнем ізлизало.

– Де ж я його, той-етой, уже бачив? – ламав собі голову охоронник порядку...

Справжні ж дива почалися на базарі тоді, коли там з'явився лялькар.

Звідкіля він туди при-
мандрував?

Важко сказати, бо люди такої професії ходили скрізь по Білорусі й Україні, та ще й у Польщу навідувалися – тобто весь довколишній світ був оповитий їхніми мандрами.



Приносив такий чоловік великого наплічника, виймав звідтіля розібраний театр і хутко збирав його – невеличкого, але двоповерхового. І ось на тих аж двох сценах з'являлися герої.

Які?

Такі ж само, як і глядачі: тут тобі й цигани, й шляхтичі, й попи, й шинкарі – всі, без кого нема навколишнього життя.

Карпик прикипів очима до такого дива, особливо коли на сцені всі сперечались або гасали одне за одним. Так прикипів, що вперше на базарі втратив пильність.

– Ось ти де! – цупка рука куратора вхопила його за комір.

Обидва отетеріли. Куратор тому, що лише щойно зробив перекличку в школі, й усі були на місці! Як же цей жевжик опинився тут?

А Карпик несподівано заплакав:

– Я винен! Я тяжко винен! Мене викликали додому, бо захворів тато, а я, грішник, зупинився біля оцих ляльок, – розмазував він сльози, дивуючись, звідкіля вони, справжні, непідробні, в нього з'явилися.

Так голосно він просився, що мало не увірвав виставу, бо вже глядачі почали вмовляти куратора:

– Та відпустіть-бо його!

– Та як же воно кається!

Ба, навіть сердешна Рахиля зі сцени, плачучи, простягнула лялькові рученята до куратора:

– Одпустіть младенця! Бо ж це лише цар Ірод був невблаганний до малят!

Такі аргументи пом'якшили жорстоке серце шкільного наглядача.

– Біжи, і більше на очі мені не попадайся!

Та й відпустив.

І справді, школярик більше йому на очі не траплявся.

Лише щоразу, коли куратор зупинявся біля лялькової шопки, він натикався на якихось дивних глядачів – то на обідраного діда, маленького, але з гунявим голосом:

– Ти диви, що козак витинає! – показував він на сцену, ляскаючи куратора по спині.

Або на невеличку «бабцю», пелехату, в чималій хустці:

– Сором на таке дивитися, – пронизливо кричала старенька просто у вухо кураторові, штурхаючи його клумаком.

Але сама дивилася.

Потім серед глядачів почав з'являтися надто строкатий «циганчук», дуже схожий за своїм вбранням на лялькового цигана з вистави, з таким же здоровецьким кільцем у вусі:

– А мага фажера, а вага пажера! – штовхав він ліктем куратора по-панібратському, наче гімназичний наглядч міг збагнути його незрозумілу мову.

– Фон-фон, фон-фора! – напосідався той, і куратор не годен був утямити, що ці незрозумілі слова щойно лунали зі сцени вертепного театру.

– Що-що? – перепитував він.

– Ти чавела паравела, – була конкретна відповідь.

І вже не було меж його здивуванню, коли серед глядачів почала з'являтися невисока «черниця», геть закутана в чорне.

– То гріх, то гріх, – голосно шепотіла, тицяючи зашмарованим пальцем на шопку, й неодмінно зачіпала гострим ліктем куратора.

Той, сахаючись, тікав із гурту.

Звісно, кожного разу це був перевдягнутий Карпик Соленик, якого щоразу тішило власне перевтілення в інший образ.

Та не лише куратор, але й близькі родичі не впізнавали його в тісному гурті глядачів.

Упритул не впізнавали!

Карпик зробив для себе велике відкриття: всі голо-си у виставі – чоловічі, жіночі й дитячі, виявляється, належали одному чоловікові – лялькареві!

Отож.

Яке ж було щастя прикинутися жебрачкою й сіпати за полу власного тата, доки той не подасть у брудну ручку «бабусі» копієчку!

Це була вершина артистизму, й тато вже почав лякатися, щойно бачив на вулиці «стару», яка переслідувала його.

Така нізащо не відчепиться, доки не виканючить милостиню:

– Пожалійте жебрацу на лікарство странницю! – жалібно пищала вона.

Тужилася, аби не луснути зі сміху, бачачи в очах свого власного батька непідробний переляк.

Тож батько помалу почав обходити базар десятою дорогою. Особливо тамтешню театральну шопку, де його синочок, перевдягаючись, одпрацьовував щоразу нового персонажа з вистави.

Дуже того дивувало, як легко лялькар змінював не лише тексти, а й самих персонажів.

Побачивши серед глядачів когось із поважних панів, одразу міняв Запорожця на Солдата, а відповідно й мову його з української на московську:

– Ать-два-ать! Смірна всім стаять! – командував він іншими ляльками. – Псірна, я каму я сказаль?

Особливих перевтілень набувала його вистава, коли поруч з'являвся жандарм. Тоді переінакшувалося геть усе – дійство одразу переносилося на верх-

ню сцену, зникали шляхтичі й знахарки, попи й шинкарки, – і глядачі вмить опинялися за тисячі верст, аж в Іудеї, де жорстокий цар Ірод полював на Рахилю та безневинне її немовля.

«Заборонити, чи не заборонити виставу? А лялькаря замкнути в буцегарню? – ламав непрохмелену голову Пецько. – А з іншого боку, либонь, вона ж, той-етой, про божественне писаніє розповідає. Заборониш таке, то ще й сам, гляди, той-етой, у буцегарні опинишся...»

Він пильно додивлявся до сцени, однак нібито ж нічого беззаконного там не виявляв.

Коли ж він рушав геть, дія одразу переносилася на нижній поверх, де знову товклися крамарі, судді, лікарі, лихварі, й усіх їх гамселив булавою Запорожець – на превелику радість простих глядачів.

Карпик стільки разів споглядав це диво, що вже лякав тата й маму, бо уві сні кричав:

– Ой, гада, гада, ой, уже й підповзла і мене, Запорожця, вкусила!

Мама шепотіла заспокійливі слова, прикладала компреса:

– Завтра ти до гімназії не підеш. Лежатимеш, щось ти дуже заслаб, уві сні кричиш, Карпику.

– Ой, ні, матусю, я дуже хочу в гімназію, я дуже-дуже хочу вчитися!

Майже не брехав він, тому що вчився він у лялькаря краще й управніше, аніж у школі.

Бо де б у ті часи викладали театральне мистецтво? Ані шкіл таких, ні тим паче університетів тоді не було.

Звісно, лише на базарі цього й навчишся.

Ось мама йде з церкви, коли біля дому, біля самісіньких воріт наче з-під землі виростає невеличка бабця й шарпає її за рукав:

– Подайте на свічечку за здоров'ячко вашого синочка Карпика!

Почувши таке, молода мама тремтячими руками видобула гаманця, витрусила звідти кілька монет.

– Тримайте, бабусю, – оддала гроші.

Та глянула собі в жменю, а потім скрипучим голосом завважила:

– Це дуже багато, пані.

Й одсипала кілька монет назад.

Мама на таке здивувалася.

Рушила далі, озирнулася – а стара наче крізь землю провалилася...

Поволі зайшла додому, роздяглася.

І перша думка була: а як там синочок?

Зайшла до нього в кімнату і з радістю побачила, що сидить він за уроками, схиливши голову над книжкою.

Попестила його голівку, поцілувала. Й зраділа, коли побачила його веселе личко з густим рум'янцем щастя.

Дуже веселе!

Що ж там такого смішного вчитав синочок із підручника, наприклад, арифметики?

Тим часом лялькові вистави на базарі потроху почали мінятися.

Наприклад, лялька-Шинкарка почала рухатися й говорити точнісінько так, як і місцева знаменита шинкарка Лявониха:

– У кого гроші є, той у мене п'є, – а потім лялькакар додавав її пронизливим голосом: – Такому наллю, й водою доллю...

Це викликало нестримну радість у глядачів! 

Бо кожен знав, як у шинку дурять п'яниць. Бувало, як хтось там добряче налижеться, то йому наливала Лявониха вже навіть не розбавленої горілки, а чистісінької води. І той пив, та ще й радів, як багацько він здатен видудлити!

А ще більше всі тут раділи, коли на нижній сцені вертепного театру раптом виникав Жандарм. Опецькуватий, непохмелений і тому дуже лютий.

– Ану, той-етой, чим ви тут усі торгуєте? Чому, той-етой, ніхто самогонки не приносить на торг? Невже ви не розумієте, як ув мене голова болить зранку? Бо ув шинкарки Лявоньки не прохмелишся – так сильно розбавляє водою горілку, що той-етой... Ну, порятує хто-небудь охоронця порядку, чи ні?

Народ хапався за боки, регочучи, впізнаючи жандарма Пецька.

Лялькар також захопився власною виставою, він аж пашів – так радів з власного успіху. Він не знав, що місцеві п'яниці вже донесли шинкарці Лявонисі, що її у вертепному театрі «зображають».

А також і про жандарма Пецька не проминули наступать, як він її розбавлену горілку хияє та лає...

Отож вона хутенько помчала до нього у відділок.

Принесла жандармові нерозбавленої горілки, налила, той перехилив, радісно крекнув, занюхав рукавом.

– Ну, що тобі, Лявониho?

– Ой, не тільки мені. Там, на торгу, вертепний театр наших людей проти влади підбурює!

Як почув це жандарм, так ураз протверезів.

– Що ти верзеш? Ти думаєш, той-етой, що ти сказала?

Лявониха підкопилила губи й ще раз налила горілки правопорядникові.

– Думаю! Бо він там такою гидкою лялькою зображає вас!

Склянка з горілкою завмерла на півдорозі до жандармівського рота.

– Що-що-що?!

Він вискочив з-за столу і, вхопивши картуза, рвонув із відділку.

Тим часом на базарному майдані тривала вистава.

Уже й глядачі, дивлячись на сцену, починали повторювати за ляльками слова:

– Якщо я, той-етой, протверезію, – ревіла лялька-Жандарм, – то на чому ж тоді порядок триматиметься? Га, той-етой?

Публіка котилася зо сміху.

Так ніхто й не помітив, як іззаду до лялькового театрика скрадається справжній жандарм Пецько.

Навіть Карпик Соляник не побачив, – бо той скрадався обережно, ховаючись за ятками...

А тоді несподівано спритно вхопив лялькаря за комір.

– Ось я зараз тебе!

Народ так і зойкнув із несподіванки!

А надто сам лялькар – руки в нього трималися за ляльки, і тому він ніяк не зміг захиститися...

Жандарм бив його важкими кулаками, лялькар намагався затулитись театриком, декорації од цього розліталися навсібіч.

Народ також кинувся тікати, хто куди.

Лише Карпик лишився стояти на майдані.

Він стиснув кулачки, однак ними навряд чи зміг би зарадити. Його причарувало ось яке диво: як багато там, усередині виявилось лялечок, які за кожним ударом вилітали в пилюку...

Жандарм на мить зупинився, щоб трохи одхекатися, а потім потягнув непритомного лялькаря геть з майдану.

Лишився лише Карпик.

А також уламки театрика та багацько розкиданих ляльок.

За мить хлопчина отямився.

Кинувся вперед і почав похапцем збирати з пилюки шматки декорацій, а головне – ляльки.

Їх було так багато, що вони не влізали в ранець. Тому він поскладав їх ще й у капелюха, який злетів із голови лялькаря, та й дременував звідтіля.

У домі Соляників почалися нові дива – геть позникали всі клаптики тканини, ба, навіть ганчірки.

Одного разу прислужниця побачила, як на березі ставка малий панич Карпо старанно пере їх.

Стара жінка аж перехрестилася на таке марево.

Здивувалася б вона ще дужче, довідавшись, що в глибокому глухому льоху панич зачиняється й таємно орудує там пилкою, обценьками та молотком.

Правда, іноді влучає не по цвяхові, а по пальцях, і його зойки чуто аж нагору.

– Коти казяться, – бурчала на те стара служниця.

Та ось нарешті настав той час, коли посеред базару на майдані з'явилася дивовижна постать. Невисока на зріст, во́на була одягнута приблизно так, як колишній лялькар. Великий капелюх накривав сиві пасма волосся, які затуляли замурзане личко.

Перед себе він ніс невеличкого вертепного театрика, начепленого на лямках.

Так-так, це був перемайстрований шкільний ранець, де стояли шерегами лялькові актори.

Наперед них було прибито справжню шопку з двох сцен. Щоправда, не таку розкішну, як у попереднього Лялькаря, але змайстровану з величезною любов'ю.

– Агов, люди, люди лепельські! А чи не скучили ви вже за виставою лепською? Ось я знову при-мандрував до вас і нову виставу приніс на показ!

Люди, з недовірою озираючись, посунули до майдану.

Бо звідти лунало несподівано дужим і пронизливим голосом:

– Це я, чоловік Сажка, на голові шапка, на спині латка! Підходьте, підходьте, та й визнаєте – а чи хороша моя казка?

На нижній сцені розчинилися дверцята, звідтіля вийшли ляльки-персонажі, вклонилися до глядачів.

І нова вистава розпочалася...



Історія людини в історії людства

Український театр заслужив захоплення в нашого й закордонного глядача. Починався він із класиків – Карпенка-Карого, Садовського, Саксаганського, Заньковецької...

А з кого починалися вони?

З Карпа Трохимовича Соленика (Соляника) – мандрівного актора, який за недовгий вік зіграв головні ролі більше ніж у 200 (!) виставах. Це була й висока класика, і водевілі. Як це йому вдавалося? Він був великим майстром перевтілення, а головне – мав рідкісний талант до театральної імпровізації. На той час у Європі був хіба що один такий актор-імпровізатор – Леметр у Франції.

Близкуче вміння імпровізувати дозволяло Карпові Соленику навіть... не вчити тексти. Він виходив на сцену, слухав, про що балакали там інші актори, й тут же вигадував свою, власну версію ролі. Тому й п'єса ставала щоразу іншою, а глядачі не могли надивуватися з такого переінакшення.

Слава його гриміла по всій Україні.

Навіть Тарас Григорович Шевченко, який дружив із великим актором Щепкіним, найкращою визнавав гру Соленика!

Можливо, когось здивує подвійність прізвища Соленика-Соляника. Нічого дивного в цьому нема, бо великий актор ще замолоду вдався до своєї імпровізації. Коли на західних землях тодішньої російської імперії в 1831 році почалася визвольна Польська революція, молодий Карпо Соляник через свою жваву вдачу також брав у ній участь. Заарештований з іншими студентами-бунтарями за доносом, він примудрився крізь ґрати просунути руку до жандармського столу й спритно виправити одну літеру в списку підозрюваних – з «я» на «е» – і з Соляника став Солеником.

– Ви не того затримали! – здійняв він бучу. – Ось, погляньте в мій паспорт! Там же стоїть схоже, але інше прізвище!

І його випустили на волю. Однак він розумів, що ненадовго, й став мандрівним актором. Адже ніде краще не заховаєшся од поліції, як у пересувному театрі, який весь час переїздить з одного міста до іншого.

Так Карпо Соленик промандрував усією Україною. Йому пропонували золоті гори, аби він переїхав до російської столиці на імперську сцену й став там провідним актором. Але він щоразу відмовлявся. Чому? Та тому, що тут він мав рідного глядача, якому були зрозумілі всі перетілення Карпа Соленика.

ПЕРЕКИНУТИЙ СВІТ



Його в селі вже боялися не лише діти, а й дорослі.

Бо всі не раз бачили, як малий Йосип Тимченко крадькома вилазив на чиєсь чуже горище.

Потім затикав там усі щілини, й прокручував дірку. Тоді її затикав і прокручував нову в протилежному закутку.

А згодом перелазив до іншого горища.

– Чаклує! – казали одні.

– Ще, бува, запалить, – міркували інші.

Ну, що це за дитина, яка любить найдужче горища?

Дужче навіть, ніж іграшки, ігри.

Ну, хіба може якийсь темне горище бути цікавішим за гру в «куці-баби»? Або в «цурки»? Або в... Та безліч же розваг для дитини є в селі, а вона весь час вештається по горищах.

– Темряви! Темряви шукає, – багатозначно говорили треті, красномовно задираючи пальця вгору.

– Ти диви, а батько ж у нього чесний селянин.

Кивали головами.

– Еге, хороший кріпак з нього.

– А дитина в чортзна-кого вдалася...

– Оце ще відьмак виросте, – зітхала громада.

– Пропали тоді наші курчата...

– ...і поросята!

Так би чутки могли дійти і до корів та волів.

Бо ніхто не знав, що все було насправді не так.

Тільки кому і як поясниш?

А почалося все з того, що якось, шукаючи капосного кошеняти, заліз на горище та, притомившись і пригрівшись там, заснув.

Коли ж прокинувся, то очі деякий час звикали до темряви.

А коли звикли, то побачив, що спить не на горищі, а у вишневому саду.

Ні – протер очі й переконався, що таки сидить під батьківським дахом, а садок той чомусь розташувався на бовдурі – великому побіленому димарі.

До того ж – і це найголовніше – садок тепер був перекинутий догори ногами!

Хлопчина підскочив, – і враз садок на димарі затулила його власна тінь.

– Що за дивина?

Побачив тоді він, що крізь маленький отвір у стрісі, який, мабуть, проколупали горобці, лине сліпучий пучок світла – і воно, падаючи на білу стіну, малює там оті гарнісінькі вишневі дерева, які тепер ростуть... гілками донизу, а стовбурами – догори!..

Ось тобі й горобці!

І ніхто не знав, що там є диво – дірочка у стрісі.

Головне – спершу звикнути до темряви.

А вже потім дивуватися з навколишнього перекинутого світу.

Як же це так? Звідкіля береться зображення?

Особливо, коли там постала матір, несучи в'язанку хворосту.

Стомлено скинула її з плеча, сперлася на стовбур трохи перепочити. Все це догори ногами.

Йосип із подивом спостерігав, як рідна матір на білій крейдяній поверхні раптом знову завдала собі ношу на плечі й рушила просто до нього.

– А-а! – хотів скрикнути він, однак вчасно затулыв рота.

Бо хіба ти матері поясниш, що він бачив її на горищі? Та ще й перекинуту? Одразу тебе поведуть до всіх шептух-знахарок зіллям поїти...

Ой, ні.

А краще ту дірку заткнути.

І проколупати нову з протилежного боку – й побачити, як подвір'ям ходять гуси та качки, і як одна з них плаває в калюжі – теж догори дригом.

І кому ти потім розкажеш про таке, щоб тобі повірили, – та ще й про рідну матір, яка носить хмиз догори ногами?



Уже краще нишком проникнути на обійстя тітки Стехи, пролізти до неї на горище, позатикати там усі щілини й дірочки.

Окрім одної, звісно

А тоді спокійно дивитися на чужому комині-бовдурі вже не на матір, а на тітку Стеху.

Як вона собі спокійненько, догори ногами стоячи, годує курей, а зерно сиплеться в неї з руки – і куди?

Та ж не вниз, як годиться, а вгору, на перекинуту землю!

Але головне диво полягає в тому, що невже ніхто раніше не помічав проколупаних дірок на горищі?

– Мабуть, у них не було такого гарного побіленого комина, – вирішив нарешті хлопець.

Бо ж комини, як заведено, закіптявлені.

– Це лише наша мама його добряче побілила, тому на ньому все так чудово видно!

Одного разу він вирішив розповісти матері про свої таємниці, та вона одразу ж почала хутко його хрестити й шепотіти:

– До церкви треба чи до ворожки.

Й заплакала.

– Мамуню, чого ти?

– Ще й питає... О, божевільний, хоче весь світ догори ногами перекинуть.

Тому Йосип вирішив узагалі нічого нікому не казати, якщо навіть рідна матір так перелякалася...

Оце мама слушно про церкву згадала. Бо якщо на неї вилізти, та поколупати дірочку – ого, як далеко можна побачити!

– Мамо, а скажіть, де б ото дістати такої чорної тканини, щоб усі вікна в церкві можна було позапинати?

Він ще не договорив, а матір уже зірвалася геть, хрестячись.

Справді, біда – де ти такого рядна знайдеш, щоби позавішувати там вікна?

Он у рідній хаті це набагато легше зробити.

Позапинав вікна свитками, одсунув дірочку – і маєш волю до перекинутих спостережень.

Побачиш хату. Та що хату – цілий ставок.

Ставок – це тобі не калюжа.

Малий Йосипок мало не покотився зо сміху – як кумедно там качки догори ногами плавають!

Особливо ж буває смішно, коли яка качка пірне вгору, у воду, та ще й зникне там!

А оно – хто то йде стежкою? Перекинутого й не впізнаєш – чи то піп, чи то вчитель...

Як же після всього побаченого не полізти знову під стріху хрещеної матері Стехи?

Бо її хата стоїть просто на шляху до Одеси.

Ото й побачиш шлях, та як по ньому перекинуті догори ногами коні везуть перекинутого догори колесами воза, та як перекинутий дядько Кирило на нім махає батогом та гейкає.

Оце дивина!

А потім хутенько злізеш із горища, вибіжиш на шлях і побачиш того ж дядька Кирила, однак уже не догори ногами, а справжнього.

– Здрастуйте, дядьку Кириле!

– Здоров, – буркне той, дивуючись, чого це в малого Йосипа так радісно світяться оченята.

– А чого це ви, дядьку Кириле, догори возом їздите?

Той про всяк випадок цвѡхне на коней, та й пожене швидше од такої дитини.

Мав той дядько Кирило, окрім їхання догори ногами, ще одну дуже важливу цікаву звичку.

У вільний день він приходив під крамницю, яка правувала всім і за корчму, щоб купити там пляшку казьонки, тобто горілки.



Надпивши її чимало, виходив надвір.

А потім, допивши, урочисто розбивав пляшку об стовпа, якого наче навмисно для цього закопали поперек стежини.

Одного такого разу побачив малий Йосип, як

дивовижно зблиснуло на Сонці одбите денце пляшки, перш ніж упасти в траву.

Розшукав малий те денце – і що? Зиркнув на нього, а потім крізь нього, опуклого – й отетерів: усенький білий світ навколо, заломлений у кривому склі, також перекинувся догори ногами!

Отже, не треба більше лазити чужими горищами, варто лише носити з собою отаке чарівне скло, і в будь якому місці можна побачити все догори ногами.

Навіть ставок.

Та що там ставок – навіть церкву з усіма її блискучими банями можна залегко перекинути й милуватися нею всією, скільки заманеться.

– Уже малий Йосипок не лазить чужими горищами, – гомоніли люди в селі.

– І слава Богу.

– Однак, – не вгавали односельці, – завів він собі іншу шкідливу звичку: де не побачить яке скло – розіб'є й дивиться крізь нього.

– Еге, усеньке скло біля отого Кирилового стовпа позбирав.

– Мабуть, також п'яницею хоче стати.

– Біда!

Так, мав Йосипок уже цілу торбину вигнутих і ввігнутих денець. Не кожне годилося для спостережень перекинутого світу.

Одна біда: нікому він не міг розповісти про свої важливі оптичні відкриття – бо коли старші хлопці визнають, та й пооднімають його округлі скельця.

А головне: коли й малеча про таке довідається, то повибирає всі пляшки, тож у всій волості не знайдеш жодного путнього денця!

Тим паче, що тепер для спостережень уже не потрібна темрява – стань під сонцем, наприклад, посеред пасовиська, піднеси до очей скельце – і вся череда вмить збирається до купи в тебе перед очима!

Особливо той рудий бичок, який сновигає навколо та ще й починає старших займати – ну, як тут не луснути зі сміху?

– Оно ваш Йосипок, – доповідали пастухи батькам, – вже геть із глузду зсунувся – крізь бите скло дивиться та знай регочеться!

– До ворожки, – вирішила матір.

– А потім до попа.

Бо, звісно, піп ворожити не вміє й іншим забороняє.

Але про які заборони йдеться, коли рідна дитина химери жене? Та матір задля дитини й не на такий гріх наважиться...

І водили його, й показували, й одшіптували, й одмолювали, однак хлопчина вперто мовчав, не зізнавався, знаючи, що тоді лише погіршить справу.

А справа була дедалі цікавіша, бо обростала новими ідеями: а якщо в дірку на горищі вставити таке опукле скельце?

Довго він їх до дірки підбирав та вставляв – доки не побачив на комині чудове перекинute зображення.

І воно відрізнялося від попередніх тим, що було набагато яскравіше та чіткіше.

От!

Він аж затанцював на горищі, однак хутко принишк – ще, бува, почують тупотіння, то вже до лікаря у волюсть повезуть.

І тоді – прощавайте, досліди.

Якось, на горищі сидючи, несподівано почув він сусідську розмову:

– Воно наврочене, – густо шепотіла тітка Стеха. – Їй-бо, одного разу я сама бачила, як Йосипок знайшов на березі пляшку, і що?

– І що? – затамувала подих громада.

– Замість того, аби однести матері в хазяйство, він...

– Що? – не втримався люд.

– Він отако взяв її обіруч, і отако об пеньок! І розбив...

Сусіди німо витріщили очі, не ймучи віри.

– А сам, – продовжувала Стеха, – отако в битому склі колупається, та як знайде там якуюсь скляночку, та так зрадіє, та як засміється.

– О, Боже... – видихнула громада.

– Це вже треба його до фершалка у волость, – постановив дід Охрім.

– До якого там фершалка, – заперечив дядько Кирило. – Це вже саме пора ув Одесу везти та до божевільні кладовить. Це ж таки треба – цілісіньку пляшку взять і розбить! А туди ж можна й олії налити, і ґасу, або й...

Тут він не договорив, наштовхнувшись на красномовний погляд Охріма. Бо, звісна річ, для чого ота пляшка найкраще годиться.

І оце дитина потайки слухала!

Саме коли надворі яскрава днина – найкраще проступає на комині перекинута зображення вулиці.

Він узяв вуглинку, обвів на комині її обриси.

Вийшла геть некепська картинка. Все в ній гарне – лише перекинута догори ногами.

– Чого ти плачеш? – прокинувся посеред ночі Андрій, зачувши, як його дружина ридма ридає.

– Наш синок догори ногами перекинувся.

– Та як це може бути? Не помічав я за ним такого.

– Полізла я якось на горище, думаю, що він од нас там ховає? А знайшла його, він вуглиною малює на бовдурі. Та малює все догори ногами перекинута.

«Що ти оце вигадав? Про що ти думаєш, синку?» – заплакала я.

«Та як би комина перекинути так, щоб малюнок на ноги став. Чи краще вулицю спершу перекинути, а тоді малювати? Чи хату? Чи таки лише комина?» – каже він.

«Навіщо?» – питаюся я.

«Мамо, – каже він, – ти лише про це нікому не кажи, бо за такі думки можна од тата й віжками схопити».

Андрій пестив свою дружину по голові.

– То нічого, – шепотів, – він хлопчина тямущий. Переросте.

Але – не переріс.

Його нові думки вабили. Ото, наприклад, зірочки – як дірочки в небі. Куди можна прозорнути крізь них? А крізь Місяць? Куди?

Ого, куди!

Якось матір залізла на те кляте горище і зойкнула. Весь бовдур був ретельно забілений.

– А наступного дня, – плакала вона на плечі у свого чоловіка, –



знову все там помальоване. І знову – все догори ногами.

– То чого ж ти так голосиш?

– Бо вже воно значно краще в нього виходить... – рюмсала мама.

Чоловік зітхав:

– Ну, якось вже буде.

– Якось? – увірвала плач мати. – А те, що він отако цілісінькими ночами на зорі дивиться?

Андрій почухав потилицю:

– Ну, а він на зорі не виє?

– Не виє.

– Ну, то й слава Богу.

Учитель із села Окіп Харківської губернії мав деяке занепокоєння стосовно Йосипа Тимченка.

Бо той невідривно й уважно дивився йому в очі, мов заворожений.

Учитель словесності вважав, що розбирається в дитячих душах, але, чувши про дивацтва цього учня, помалу почав перейматися страхом.

Чи не намагається малюк піддати його сугес- тивному впливу, а по-простому кажучи – загіпнотизувати? А може, цей химерний малюк намагається в такий спосіб заворожити його, наврочити, нав'язати свою волю?

Розгадка була простою – вчитель мав на носі окуляри з чудових лінзочок, набагато кращих од пляшкових донець – от вони й причарували Йосипка, бо таких досконалих скелець він ще не мав.

Стривожений словесник під час уроку якось помітив, що малий Йосип Тимченко, замість того, аби дивитися на дошку, де пишеться завдання, витріщився на окуляри, які лежали на столі.

Від них зображення, заломлюючись, падало на аркуш, одначе було надто скошене.

Правду сказати, вже й у школі трохи остерігалися цього маленького дивака, який чіплявся до викладачів часто з непростими питаннями.

Ну, що тепер він там такого побачив на столі?

А там відбувалося справжнісіньке диво: з одного вічка зображення квадратних вікон падало чомусь більшеньке, а з іншого чомусь меншеньке.

Хоча ж вікна в класі були однакові!

Чи це так тому, що одне скельце пузатіше від іншого? – думав Йосипок.

Він підніс край того папірця.

Виправив зображення. Та однаково вікна виходили різними.

Не встиг хлопчина зробити з того важливі наукові висновки, як над його вухом несподівано прогриміло:

– Ти що це робиш?!

Од несподіванки Йосипок шарпнув папірця – окуляри, зблиснувши, полетіли додолу. На мить навіть здалося, що вони розбилися – так яскраво зблиснули.

– Отак учи їх, – лютився словесник, витираючи хусточкою окуляри, – а вони тобі віддячать. Ти хоч знаєш, скільки такі окуляри коштують?

– Ні, – потупив оченята хлопчик.

– Перш ніж бити, поцікавився б.

«Скільки коштують окуляри? Дорожче за нашу хату?» – тим часом думав хлопчик.

А ще він думав: «Та ще більше коштує те, що можна побачити, наблизивши крізь таке скло».

– Ну? Чого мовчиш?

Утираючи слізюньки, Йосипок промовив:

– Я не хотів бити.

– А що ж ти хотів?

Той удихнув якомога повітря й видихнув:

– Папір же прозорий. Якщо по ньому обвести малюнок, тоді можна перекинути світ назад.

У класі запанувала мертва тиша, учні з острахом дивилися на однокласника.

– Який світ? – утер спітнілого лоба вчитель. – Навіщо? Навіщо його перекидати?

Говорив – а сам наполегливо думав, яку би покару призначити кріпацькому синові, котрий хотів цяцькатися з коштовною річчю.

Почув же він геть незрозуміле:

– Бачте, бовдура ж на горищі перекинути не можна, і картинку таку – не перекинеш. А папір – він же прозорий, якщо картинку на ньому обмалювати, то її легко поставити на місце, а не догори ногами.

Увесь клас зареготав.

Плакав лише Йосипок.

Словесник же міркував:

«Он воно що... Це гірше, ніж бити окуляри. Ще гірше – він хоче бачити більше, ніж інші. Хоче паном стати, великим паном. Може, й стане».

Тим часом той стояв і проливав слізоньки.

І що?

Його в цю мить дивувало, як вони, зволожуючи очі, дивовижно заломлюють зображення вчителя, котрий стояв навпроти.

А коли вони геть затулили зображення – лише тоді перед малим Йосипком постала мрія: безліч опуклих і ввігнутих скелець, а головне, безліч білих аркушів паперу, на яких постають послідовно всі картинки рідного села. І їх, змалювавши, можна перекинути назад у належний стан.

– Ніж ото очі за науками псувати, краще би до діла якого взявся – оно хлів стоїть нечищений, – сказав батько.

Бити не став, просто вважав, що важка фізична праця для малого неслуха буде значно тяжчою карою, ніж, скажімо, ремінь чи віжки.

Хлопчина таємно радів. Краще мати більше вільного часу для своїх таємниць, ніж ходити до сільської школи.

Бо вже давно, граючись скельцями, помітив, що деякі з них раптом міняють зображення.

А ось і жолобок, яким стікає вода зі стріхи. Поставивши свої скельця в жолобок та приліпивши смолою, можна рухати ними, доки не побачиш якусь властивість навколишнього зображення.

І робити це не конче на темному горищі – адже скельця міняють картинку й поза ним, посеред двору.

Якби Андрій побачив, як його дитина хутко впоралася з роботою в хліву, то, мабуть, вперше б записався ним.

А той чимдуж одколупав од стіни жолобка.

І, подавшись подалі, за бур'яни, в місце, куди не було охочих потикатися та заважати, розклав там усі свої скарби – різноманітні скельця, й почав тулити їх до жолобка за допомогою смоли та глини.

Поморочився чимало, доки раптом не проблиснуло вражаюче зображення: далекий лелека в гнізді через каламутне скло вийшов не дуже чіткий, але ж – поруч! Ось він, твій!

Хоч бери його рукою.

Доки не пішли дощі й втрата жолобка не виявилася, Йосипок зберігав свого оптичного прилада на горіщі.

Прокинувся од потужного місячного променя, хлопчина затамував подих.

Дочекавшись, доки сім'я добряче заснула, тихцем, неначе кіт, прослизнув під стріху.

Розколупав її в потрібному місці, просунув туди обережненько, щоби не зсунути скельця, свого дивовижного жолоба.

Припав оком і скерував на небо. І зойкнув – стільки щастя!

Білий-білісінький, як найкращий папір, Місяць постав небаченими орнаментами й зображеннями. Йосипок навіть не дихав, бо кожен подих здригав в окулярі далеке нічне світило. А коли хлопчина перевів нарешті подих, Місяць затріпотів йому в очах, і з нього посипалися один по одному білісінькі мальовані аркуші, й на кожному виникали різноманітні картинки...



Історія людини в історії людства

Чи може хтось нині уявити своє життя без кіна?

А були ж такі такі часи, коли його просто не існувало. І ніхто не знав, що винайде його наш земляк, простий кріпак і кріпацький син Йосип Андрійович Тимченко (1852-1924 рр.).

Офіційними винахідниками кіна вважаються брати Люм'єри (Франція). Хоча й до них було кілька попередніх винахідників – Демені, Складовський, навіть славнозвісний Едісон.

Однак Йосип Тимченко був серед них найперший.

Листопад 1893 р., Одеса, готель «Франція», на перетині Дерibasівської та Колодязного завулку – саме тут стався найперший у світі кіносеанс. Показували два кіносюжети – «Вершник» та «Метальник списа», – зафільмовані тут же, в Одесі, на іподромі.

У Політехнічному музеї міста Москви ще й досі є окрема кімната, де експонується кінокамера Йосипа Тимченка, яку він назвав снарядом для дослідження стробоскопічних явищ.

Часто можна прочитати в пресі, нібито він був російським винахідником.

Однак він жив і творив в Одесі.

Ще й досі стоять майстерні, які він збудував на власні кошти для університету. Ще й досі в Одеській обсерваторії діють його оптичні прилади.

Винайшов і створив він дуже багато, за окремі здобутки отримав на всесвітніх виставках три золоті й дві срібні медалі.

Можна поїхати до Одеси, зайти до обсерваторії й зазирнути до його телескопа, побачити зорі й навіть відчутти себе Тимченком.

А можна й не їхати туди, а зайти до будь-якого кінотеатру, побачити там будь-який фільм – і що?

І також відчутти себе трішечки ним, Йосипом Андрійовичем Тимченком.

МУДРІСТЬ СИЛИ



Іванко Піддубний був найдужчим у селі серед однолітків і водночас... найслабшим, бо через неповороткість програвав їм у боротьбі.

А в його роду всі згадували діда Івана, про якого ходили легенди по всій окрузі.

Згодом так само шанували Максимового тата – той був теж відомий богатир. От, бувало, загрузне в когось віз із волами, то одразу кличуть Максима Піддубного. Випрягають волів, і він, підваживши воза плечима, витягає його на сухе. Слова, які він казав у таких випадках, стали відомі на весь світ:

– Бідна худобонька – може й надірватися. Інше діло ми, люди, – мусимо худобі й допомагати!

Бувало, позбираються люди біля рівчака, де найчастіше вози грузнуть, та й ждуть, доки який застрягне.

А тоді й починається вистава – прихід дядька Максима, порятування вантажу й волів, а відтак історична фраза велетня, другу половину якої всі глядачі підхоплювали хором:

– ...ми, люди, – мусимо худобі й допомогти!

І всі разом – селяни, Максим, воли – сміялися.

Розваг у селі було замало, отож частенько мешканці Красенівки, що під Золотоношею, затагнуть у виярк важкого воза й кличуть по «швидку допомогу».

Старший Піддубний часто здогадувався, що «дорожна подія» підстроєна землячками, однак ніколи не проминав нагоди продемонструвати людям свою силу.

Бо навіщо ж вона й потрібна?

Сила була і в діда, і в прадіда – всі козацького роду. За цю силу їх і прозвали колись на Січі Піддубними, за назвою найшанованішого на Україні дерева, бо й найдужчого – дуба.

Спробуйте ж і ви сісти в затінку дуба й притулитися спиною до кори – враз відчуєте, як сила переливається до вас зі стовбура.

А ось Іванко Піддубний, названий на честь свого діда, не бажав чекати, доки підросте та увійде в силу.

Не лише тому, що набридло щиглів хапати од старших братів. А ще й тому, що хотів, аби й на нього земляки дивилися та дивувалися.

Бувало, дядьки-селяни сядуть за стола в корчмі та й ну боротися руками, а малий Іван дивиться й заздрить. Потім прибіжить додому.

– Тату, – питається, – а де силу взяти?

Усі в хаті сміються. А батько розгладить вуса, прожене посмішку:

– Бач, Іванку, сила ж різна буває. Один дядько підніме найважчого лантуха, зате інший – найдалі його пронесе. То хто з них дужчий? Отак кожен

має вигадувати власну науку, де ту силу брати. От, скажімо, мій дід доки кулешу пшоняного не поїсть, то й руки не здійме. А вже тато мій, так той не жив без гречаної каші, в ній, казав, уся його сила криється. От і думай.

Зачаровано слухав такі слова Іван.

– А ваша, тату, сила – в чому вона?

Тут утрутилася мама:

– Та в чому ж, як не в борщі. Ти ж сам бачиш, що тато тільки його і їсть.

Отож хлопець тихцем підлазив під порожнього татового воза, коли той стояв у дворі, й підважував його плечима доти, доки не втомлювався.

І ось настав нарешті той час, коли він одірвав задні колеса од землі й випростався, розігнувши коліна.

– Ану, годі реманент псувати! – почув він, як мама намагається не засміятися на його зусилля. – Краще б води наносив, буряки оно стоять неполивані.

– Та не лай його, – крутив козацького вуса батько. – Нехай силу моцує.

– Воно ж іще дитина, – сплескувала долонями мама.

– Ти, синку, – наче й не чув її Максим, – коли з порожнім возом упораєшся, то потім на нього мішка

з борошном покладови. А тоді й знову починай усе спочатку.

У селі довідалися про нетерплячку Іванка. Тож частенько хлоп'ята підбурювали його поборюкатися на поясах.

І от яке диво – частенько його перемагали в боротьбі набагато слабшенькі, однак спритніші.

Особливо татаркуватий Охметка, син пастуха – удвічі був за нього менший, а таки примудрявся щоразу татарським борцівським засобом, – підбивши лівою п'ятою передню ногу юного богатиря, – кинути його через стегно додолу.

Як гучно ж він падав...

Однак після цього ще завзятіше брався до піднімань воза. Він свято вірив, що рано чи пізно його сила візьме гору над спритністю татарчука.

Якось, узявшись до поливання городини, він із першого ж відра відчув, що воно стало залегке.

Що за мана? Дивився на відро – все гаразд, не порожнє, повнісіньке води. А неважке!



Доки радісно не збагнув, що то в нього вже виросла сила.

Сусіди з подивом споглядали з-за тину, до якого штукарства там вдається малий Іванко – крекчучи, він примудряється підважити на плечі одразу два коромисла й нести од колодязя четверо відер води!

І важко йому, і ноги вгинаються, і тулуб хитається, – але ж упертий, пре на собі ту воду до грядок і не кориться тягареві.

– От ледащо вдалося, – гомоніли вони, – ліньки йому зайвий раз пройтися! Оно люди по одному відру носять і не вихваляються.

– А воно таке мале, а вже таке горде!

Наче й не чув того хлопець.

Бо щосили міркував, куди б це його іще два додаткові відра почепити?

А може, наврипитися та взяти ті два відра до рук, а коромислами навчитися тримати рівновагу самостійно?

Потім заспокоїв себе думкою, що про це міркувати буде тоді, коли сила його ще зросте.

Завіяли буйні вітри й почалося на вітряках перетворення зерна на борошно.

Завіявся туди й Іванко – як тільки вільна хвилина, одразу ж біг на пагорб, де оберталися велетенські лопаті вітряків.

Чому?

Бо там було повно важкеньких мішків.

Отак туди-сюди потягаєш, то, бува, дещо й за роботу перепаде – господарі одсиплять у торбинку трохи збіжжя.

Бо дехто зі старших дядьків, бувало, й удвох тягнуть одного мішка, та ще й не дуже вправно – роки даються взнаки. А воно, мале та завзяте, підхопить отакечки на спину й дріботить сходами нагору.

– Оце дивина! – скаже хтось із заїжджих. – Зроду не бачив, щоби хто малий, а був такий спритний до важкої роботи.

– Та ж він із роду Піддубних! – пояснять йому.

– А-а, ну, тоді зрозуміло! – бо слава про сім'ю богатирів розходилася далеченько. – Ото й заробить трохи для родини.

Таке пояснення влаштувало всіх.



Лише не самого Іванка. Заробіток йому був потрібен, аби вдома його не лаяли про згаяний час.

А головного прибутку він мав потаємного.

Секрет полягав у тому, що кращого місця для збільшення сили не було на світі.

Мішки бо дуже зручні, аби хапати їх пальцями, потім тримати на спині й хутко перебирати ногами – отож тренувалося все тіло одразу, навіть шия, якщо мішка завважити аж на карк.

Тут було зроблене ще одне важливе відкриття: для зростання сили після чималого навантаження треба одразу вдаватися до відпочинку, лягти та полежати.

Або ще краще гайнути до ставка та водою, споконвіку святою для слов'ян, освіжити втому. А вже потім лягти на рідну земельку.

– О, коник-химородник, день біжить, два дні лежить! – візьме та й «підколе» хлопчину якийсь господар.

Необачно підколе.

Усі інші, сидячи на розколотому жорні, радісно пооживали.

– Ану, дядечку, – скаже Іванко, – ану поб'ємося об заклад, хто швидше звідсіля занесе мішка із зерном до млина?

Господар нарегочеться й заставиться на півмішка борошна.

Умить навколо збирається гурт роззяв, які між собою також починають закладатися.

Не знав бо ніхто, що м'язи молодого силаня вже відновилися й натяглися новою силою. Та й хто додивиться до тих м'язів, надійно прикритих великою, не по зросту, сорочиною, яка перейшла йому од старшого брата?

Отож двоє суперечників стануть біля воза, їм навантажать на плечі по мішкові зерна. За змахом руки мірошника обидва як рвонуть з місця, як побіжать!

І що?

Маючи довші ноги, господар урвав наперед.

Однак таке зусилля хутко забило йому дух, і коли малий випередив його біля сходинок, то дядько ззаду необачно наштовхнувся на мішок Іванка, втратив рівновагу, заточився, перечепився й грюпнувся в пилюку!

Скільки радості було навколо!

А малий забіг нагору й заніс туди мішка.

Потім намагалися підвести із землі невдалого дядька, обтрушували од пилу та остюків, потім одміряли зерно, хто кому що програв.

Хтось подав глечика з водою Іванкові. Однак він одхилив його.

– Ти чого?

– Не можна одразу пити, – пояснив він. – Треба спершу добряче одхекатись.

Усі закивали головами:

– Ти ба, він ще й мудрий. Де ти такому навчився? – гомоніли дядьки.

– На буряках, поливавши. Як потаскаєш води туди та нап'єшся її одразу, то од цього сила вменшується, – поділився він досвідом.

Переможений господар важко підвівся, став і мовив:

– Звісно, вода може зашкодити, інша річ – горілка!

Усі радісно загуділи, особливо після того, як господар дістав зі свого воза сулію. Кожен приклався до неї; звісно, ніхто й не пропонував Іванкові.

Та він би й відмовився, часто-бо доводилося спостерігати, яку дію справляє такий трунок на охочих – спершу додасть сили, але потім враз усю й відніме.

Однак розумів, що сперечатися тут годі.

Він закинув півмішка здобичі за плечі та й рушив додому.

Якось по обіді з вітряка вийшов мірошник, сито мружачись на сонце.

Несподівано його очі округлилися: він не побачив поруч із млином на схилі запасного жорна.

Та воно, може, й невелике, може, й замале, може, й трохи надтріснуте, однак уже стягнуте залізним обручем, могло би прислужитися.

Хто ж міг його поцупити? Невже якийсь чужий мірошник?

Ба, ні.

Діло було так: вітер ущух і вітряк не крутився.

За два-три дні такого лиха господарі зі своїм зерном роз'їхалися по домівках. Іванко ж тинявся навколо, очікуючи – може, повіє, може, всі повернуться й можна буде донесхочу натягтися мішків?

Хлопець нудився, доки його погляд не впав на жоренце, яке сиротіло під вітряком на пагорбі, гріючись на сонечку.

«А от цікаво, якщо його підважити дишлом, то чи зможу я його поставити боком?»

Хутко притягнувши чималу ломаку, він узявся до діла.

Найважче було просунути в щілину між каменякою і землею дерев'яного важеля. Далі, підваживши протилежного кінця плечем, хлопчина з подивом відчув, як кам'яне жорно зрушило, підвелось.

Радість хлопцева не тривала довго – несподівано враже колесо, як і належить колесові, взяло й покотилося з пагорба!

Боком, боком, дедалі швидше, так швидко, що Іван не встиг підставити ломаку й зупинити...

Жорно котилося доти, доки не перечепилося об рівчака і, подумавши, впало.

...Мірошник нарешті помітив утрачене майно. Нечутно підійшов до хлопчини.

– Ба ні, – промовив він, – сам тут не впораєшся. Тутки треба тата кликати.

Прийшов Максим, почухав потилицю.

Не тому, що жорно здалося йому заважким. А тому, що мав стосовно синочка деяку своєрідну педагогіку:

– Отже так, сам нашкодив, сам і коти його нагору.

Такий вирок збив би з ніг кого завгодно.

Однак не Івана.

Він за допомогою кілків, каменюк, важелів і нечуваної своєї впертості таки дотарганив важезне жорно нагору й поклавовив його на належне й належане місце.

Правда, потім довгенько відновлював силу, бо попервах навіть ставок не допомагав...

Батьки з сумом дивилися на малого, мати кожного такого разу люто тицяла чоловіка ліктем під бік.

Однак вона чудово знала свого чоловіка – якщо він щось собі вирішив, то його вже не зрушиш.

Так було, коли біля річки загрузла карета з панством. Прибіг конюх, благав витягти її з глибокої баюри.

– А скіко там панків усередині сидить?

– Троє, – відповів конюх.

– Отож нехай лізуть у грязь та й виштовхують.

І гроші пропонували, й чималі – однак Максим чомусь уперся, й ані руш.

І жінка вмовляла, і діти. Й сусіди благали – та де там. Певно, Максим мав і щодо панків деяку свою педагогіку...

Після жорна Іванко здобув собі велике закуття м'язів – усе тіло боліло. Він і тер його, й розминав, однак біль не минався.

Брат жартував:

– Добре, що ти вибрав найменше жорно. А якби більше – ото була б тобі морока!

– Мовчи, халамиднику, – вдавав суворість тато Максим, – брат же іще малий. Може, якась си-лонька в нього вже є, однак суглоби ще слабі, жили ще не закоцюбли. От він і страждає. Бо дурне, не треба братися до тягаря, якого не можеш подужати.

– Аби він сам не закоцюрбився! – реготав братик, готовий щомиті дременути. Знав, що Іванко хоч і дужчий, але не такий спритний.

Сім'я наминала масну кашу, а от Іванкові чомусь не хотілося.

Він наче знав, як дати тілові перепочинок, і вже давненько здогадувався, що часом ситна їжа відбирає силу, а не додає. Часто вона стомлює аж на півдня.

Таким власним відкриттям він не міг з кимось поділитися, бо засміють.

А для сили тут найкраще – пісний борщ.

Гай-гай, скільки їх мати переварила для своєї богатирської сімейки...

Якби хто їх зібрав до купи, то зо три ставки б вийшло. І Максим цю страву любив – особливо як настоїться в льоху день-два. Ото вихваляв! Такий борщ ніколи не втомлював, скільки його не з'їси.

Отож знесилений Іванко спустився до льоху й припав до чавунка. Напившись борщевої юшки, він відчув, що закуття м'язів трохи попустило.

Лігши на сонці, піддався лагідним променям.



Потроху біль із м'язів виходив, поступаючись новій силі, яка повновладно вступала в тіло.

Він лежав і міркував про буряки.

Чому?

Бо варений буряк – найголовніший у борщі. Не поклади його – і то вже буде не борщ, а якась лемішка.

От не додай туди моркви – і що? Борщ без неї однаково вдасться. Може, й не такий борщистий, та все ж борщ.

Або не поклади капусти. Чи квасолі. Чи картоплі – однаково з того вийде хоч кепський, але борщик.

Отже, найголовніша їжа для майбутнього богатиря – це буряк. Хоч варений, хоч печений.

– Оце мені ще морока! – сплеснула руками Максимиха. – Щоб оце я йому окремо такий доварок творила!

Однак Максим, чуючи такі розмови, владно буркотів крізь вуса:

– Він же в тебе не просить якихось панських витребеньок. А простого мужицького харчу. Ба, найпростішого й найдешевшого. Син же росте. То й сам знає, чого йому найбільше треба.

Іванко аж розквітнув од такої несподіваної татової підтримки. Хоча чому несподіваної? Адже тато теж бурячки любляв.

– Матусю, ну довари, – благав він. – Я ж оно скільки їх поливав, скільки тих відер перетаскав.

– Поливав! – удавано сердилася мама. – А хто мені коромисло зламав?

Іванко похнюпився, бо знав, яка то в господарстві цінна річ.

Мама тому нападалася на силові спромоги свого сина, бо мріяла про щось інше. Адже він чудовий голос мав, та й тямущий був до співу, і вже міг співати навіть у церковному хорі. А для мами найбільше щастя, як коли вони вдвох виводять під святими образами?

Однак вона хутко мала повертатися до дійсності...

– Еге, росте дитина, – прогудів Максим, – сьогодні коромисло зломить, а завтра – дишло. Зломив – не біда, нехай нового вистругає. Нехай вчиться майструвати, то й знатиме, що до сили ще й уміння треба. Бо без уміння вся сила – пхе!

Отож, якось примостившись за хатою, почав юний Піддубний тесати господарське приладдя.

Зо дві добрячі ломаки спартачив, доки в нього нарешті не вийшло щось подібне до коромисла.

– Оце вчудив! – сміявся молодший брат. – Та з такою герлигою не по воду, а на ведмедя полювати годиться! Ну так, це якщо ведмідь нападе, щоб відра украсти!

Однак Іван наче й не чув кпинів. Думав про свій дерев'яний витвір, зважив у руці й несподівано посміхнувся:

– Зате ніколи не вломиться...

На ньому він зробив аж чотири глибокі зарубки і, крекчучи, носив на одному чотири відра.

– Та ти б краще вже не відра, а цебра чіпляв, – сміявся брат.

– І почеплю, – кривився Іванко, але ніс свою ношу.

Він розумів, що сили йому скоро й на таке вже стане.

Інша біда, що спритності не вистачає, бо відра гойдаються в різні боки, а від того ноги не встигають вправно переставлятися, тож більше сили марнується, аби втримувати рівновагу, аніж нести.

Однак яким раєм було поставити між грядок відра, та вже потім поливати буряки. Відчувати, як вдячно вони п'ють свіжу криничну воду, як наливаються міццю.

І цю міць згодом, усю до краплиночки, віддадуть хлопчині, коли їх мама спече або зварить.

Звістка про чотиривідерне коромисло хутко облетіла все село.

І збиралося чимало людей подивитись, як хлопчина, важко балансуючи, носить отак воду.

– Та це ж Піддубні, – зачудовано кивали головами старші люди. – Ви тіко пригадайте їхнього прадіда,

як той статки заробляв: отако наїється добряче кулешу, а тоді сам упряжеться в плуга та й тягне борозну...

– Худобу беріг, – схвально додасть інший.

– Та яку там худобу – не було тоді ще в Піддубних аніякої тобі худоби... Вони тоді тільки ставали на ноги.

Ноги хотіли ковзнутися, розповзтися, однак малий Іванко щосили стримував їх, долаючи стежину від криниці до городу.

Він добре чув, про що гомоніли сусіди, й твердо вірив, що обов'язково здивує їх іще більше, ніж його уславлені пращури.

А то вибирав хвильку, коли тато відпочивав, і починав допитуватися, звідкіля сила росте. Той виймав цигарку з рота, випускав густе пасмо диму і промовляв крізь нього:

– Сила – силу силить.

Сказавши таке, віддав цю думку на відкуп малому – може, той розтлумачить сам та колись і йому, Максимові, пояснить.

– Як це? – наполягав той.

– Ну, от ти на берег ходиш, борюкаєшся там з хлопцями. Ти ж потім відчуваєш, як у тебе сили додалося?

Той кивав:

– Сили так. А от...

– ...спритності? – підсміювався Максим зі свого міцного, але таки вайлуватого нащадка. – Бач, боротьба – це не забавка. Бо вона не лише сили додає, тут треба думати весь час, метикувати, а потім вже застосовувати.

– А де навчитися?

– Де ж ти навчишся, як зараз такої школи нема? Бо ми – селяни, до цього не навчені. От, скажімо, татари – ото митці до боротьби.

– Сильні?

– Ще й дуже спритні. Ох, уміють. Оце поїдемо на ярмарок, пошукаємо, де борюкаються, там і побачиш, як мастаки це роблять.

Насилу діждався малий, коли така подія трапилася, і його вперше повезли у волость на торг.

Боже милий, нарешті Іванко побачив того світу! Стільки люду, тварин, краму! Одна тільки біда – доки доїхали, доки стали, доки розташувалися – а тут одразу торг пішов на збіжжя, то хлопець і натякнути не встигав, що головне ж тут не продай-купи, а боротьба.

Словом, аж коли тато спродався, лише тоді посунули вони шукать, де богатирі змагаються. Й оно за каруселями знайшли такий тік, де це відбувалося. Та щойно прийшли, а там усе вже закінчилося...

Похнюпився малий, аж до плачу. Батько все думав, як заспокоїти його, коли раптом чує:

– Агов, публіко! – кричав чоловік у чорному сурдуті. – Хто є охочий позмагатися між собою, прошу сюди, на арену світу!

Гордо вигукнув він, шанобливо вказуючи на точок.

Ніхто, звісно, не відгукнувся, бо в глядачів ще й досі шумувала кров від попередніх атлетів, які виконували небачені захвати й кидки.

І несподівано все вмовкло, хотіло зареготати, та втрималося. Що сталось?

На арену виступив маленький Іван і підняв руку:

– Я хочу!

Так дзвінко він вигукнув, що старий Максим аж утер сльозу, дивлячись на свого такого нащадка.

Люд, погомонівши, виштовхнув перед себе кількох дітлахів. Вони були різного віку й габаритів, дехто значно переважав і в тому, і в іншому Іванка. Однак не це його хвилювало, він доглядався, чи немає поміж них або десь поруч його споконвічного супротивника Охметки? Сина пастухового?

Ні, тутки його, дякувати Богу, не було.

І, на превелику радість присутніх, почалося змагання.

Такий чемпіонат відбувався надто швидко, «борці» не встигали виснажувати себе тактичними й стратегічними задумами та запаморочливими кульбітами – дуже хутко посеред току залишився Іванко, з подивом зазначивши, що чоловік у чорнім сурдуті тягне догори його ручку.

– Переміг цей, – він нахилився до малого, – як тебе звати?

– Іван Піддубний, – була відповідь.

– Звідкіля ти?

– Я з України! – дзвінко вигукнув той.

– Словом, перемога за нашим земляком! – підсумував оголошувач.

Приїхали додому майже поночі.

Батько зайшов до хати й гучно торохнув об стіл мішечком з горіхами.

– Що це? – здивувалася матір.

– Приз за боротьбу на світовій арені, – незворушно крутив вуса.

Мати картинно сплеснула руками:

– То це ти, Максиме, виходить, на ярмарку боровся?

Вона знала, що казала, бо її чоловік вряди-годи любив на людях похизуватися своєю силою.

– Та де там мені, – показно засумував він, – я ж способам тої клятої боротьби не вчений. Це все він, – вказав рукою на свого меншенького.

Той стояв посеред хати із запамороченою од щастя головою, намагався сказати просте слово «так», але й на це його заціпило.

– Як? – дивувалася матір. – Усіх переміг? – не вірила вона.

– Усіх до однісінького!

Іванко ковтав повітря, рвався розповісти, що йдеться лише про його однолітків, що він боровся із дітьми, однак кавал стиснувся в нього під горлом, і він міг лише крутити головою, однак матір із того нічогісінько не розуміла.

Якось мама почула крики на вулиці, визирнула з-за тину й побачила гурт дітлахів, які, з усіх боків підтримуючи, вели додому її Іванка... Ноги йому не слухалися, він ледве волочив їх, а голова була закривавлена...

– Ой, Боже!

Сплеснула руками вона й кинулася до сина.

Той кволо до неї намагався посміхнутися.

– Хто? Хто це тебе так? Хто побив? – кричала. – З ким боровся?

Усі діти намагалися пояснити, але із загального крику нічого не можна було втямити.

Вона змусила всіх замовкнути й дала говорити лише Охметкові, синові пастуха. Той розпочав:

– На березі гралися й побачили каменяку. Почали спорить, хто підніме. Ніхто не зміг. І навіть я не зміг.

– Ну?

– Тоді взявся Іванчик, і вже мало не підняв. І тут... Він уже майже підняв. І тут...

– Що? – не витримала матір.

Нарешті слабким голосом заговорив сам Іван:

– Піднімав каменя. Уже й був підняв. Той скраю тріснув... І – по голові. Лусь!

Мати сплеснула руками, вхопила за голівку Івана, почала несамовито цілувати.

– Він втратив був тяму! – гордо продовжувала малеча.

Мати повела сина до хати, почала промивати волосся.

Од нового болю Іван був мало не скрикнув, однак втримався, щоби знову не злякати маму.

Коли зібралася вся сім'я, то подивувалася на перев'язану голову Івана. Вислухавши всі пояснення, тато Максим висловив діагноз:

– Ну, це добре, що камінь вдарив по голові. Може, вона нарешті думати почне?

– А як не почне? – підколов брат.

– Тоді нехай ще раз вдариться об той же камінь.
Будемо бити, доки не порозумнішає.

Мати й не знала, чи вірити, чи ні?

Чи це чоловік правду каже, чи так жартує – ніколи за його незворушним лицем не вгадаєш.

– Годі мене дурити! – скрикнула вона. – Краще скажи, до якого лікаря повезем? Може, до волосного?

– Та є й тут один гарний лікар, – крутнув вуса Максим, – та ще й такий, якого наш Іванко найдужче любить...

– Хто? – в один голос вигукнула сім'я.

– Борщ, – була відповідь. – Він же, наш малий, борщ найдужче любить... Отже, стара, – звернувся він до своєї геть не старої дружини, – споряджайся на борщ, але не простий, а гетьманський.

Нащадок козаків, Максим вірив лише у все те, що існувало козацького. А надто – гетьманського.

Діти знали, що воно таке, куштували вже не раз, тож голосно зраділи. Такі ліки вони б споживали й здоровими.

– Тільки, мамо... – почав просити Іванко.

– Тільки більше буряків покласти? – вгадала вона.

Максим сидів і на все те незворушно дивився, не виявляючи своєї радості, бо вона найбільша була, коли сім'я отак весело розважалася.

Наступного ранку сусіди, донюхуючись до повітря, дивувалися:

– Ти ба, Піддубиха на гетьманський борщ спорядилася. Хіба свято яке? Наче й нема сьогодні ніякого...

– Еге, свято, – казали інші, – малий Іван живий лишився, яке в неї свято може бути краще?

А рецепт гетьманського борщу полягав, по-перше, в тому, що готувати його треба починати аж удосвіта.

Спершу варилася баранина, виймалася, одкладалася – це потім буде, на другу переміну. Далі так-само варилася свинина. Потім телятина.

Відтак півень варився – і теж виймався, остигав, чекав на свій час. Далі в борщ клалося все, що до нього зазвичай і годилося, – квасоля, смажені буряки, картопля, морква, цибуля і все інше, на нашій землі годяще.

Головний секрет полягав не в таємній ложці меду, не в товченому часникові зі старим салом, не в підливах – масних, пісних, борошняних, крохмалевих і бозна яких, що їх рецепт у кожної господині передавався з покоління в покоління й тримався в найсуворішій родинній таємниці; а в тому, що заздальгідь смажилися карасі й насамкінець, у друшляка кладовлені, занурювалися на деякий час до каза-

на – от лише після того борщ ставав по-справжньому гетьманським!

Мала така страва ще одну чудодійну властивість – варився ж бо він цілий день, тож уся сім'я, страждено нюхаючи його випари, переймалася нелюдським бажанням до нього.

І накидалася мов навіжена.

Яка ж хвороба втримається перед таким лікуванням?

Звісно, що ніяка. Особливо хвороба богатирського походження – розбита голова од першої ложки враз забувала про всі свої рани та болячки.

Бо смачнішого буряка, як у гетьманським борщі, на білому світі не існує.

От тепер хто б міг уявити, якого смаку мав там улюблений Іванком буряк? Бо як не крути, а в будь-якому борщі, бодай і в гетьманському, найголовнішим був хто? Та він же ж! Таким буряком жоден цар на Землі не погидував би. Та що цар? Гетьмана такого на землі нема! Тож і наминав його молоденький богатир, гадаючи, чого б такого важ-кого ще раз собі на голову кинути, аби мама його ще раз отак полікувала...

– Диви, як наминає, – не одриваючись од страви, мовив Максим, – буряки трощить, а м'ясо оминає. Диви, щоб він собі ще якої хвороби не заподіяв, аби ще раз таких ліків скуштувати.

Читав думки!

Малий Іван аж ложку од того на стіл впустив, однак, схаменувшись, підхопив, тут не можна було відволікатися – їли ж усі з одної великої мисюри – зазіваєш, то один-два сьорби й прогавиш!

Потім уже, коли сім'я одпала од столу, коли мама міняла перев'язку на нерозумній синовій голові, він несподівано запитав у неї:

– Мамо, а куди всі зміюки подівалися?

Вона насторожилася, бо не чекала такого терапевтичного ефекту. Які зміюки? Про що він марить?

– Про що ти, синку?

– Ну, оті зміюки, яких наші богатирі перемагали. Де вони всі поділися?

Мати лагідно посміхнулася й притулилася щокою до його голівки.

– Заздрість людська зжила богатирів зі світу.

А от чи всі зміюки скінчилися? Де там. Тепер інші зміюки! Лихварі, крутії та жмикрути, таких повнісінько.

Вона б хотіла сказати малому, що й богатирів геть не стало на нашій землі, однак, подумавши, відповіла інакше:

– Оце вони лише повилуплювалися, нові змії.

– Нові? – майже зрадів він.

– Так, любий.

– А вони скоро підростуть? – напосідався він.

– Ну, не дуже скоро, потрошку. Саме коли й ти виростеш добряче, то й вони вже будуть дорослі.

І хлопчина враз заспокоївся.

Він задрімав, напрочуд ситна їжа навівала йому й добрячого сну: як він їде чистим полем на богатирському коні, і як різна нечисть, зачувши його ходу, ховається подалі в свої глибокі нетрища...

Чому?

Бо бачили грізну зброю в руках богатиря.

Ба, найгрізнішу в світі – оту надломлену скраю каменюку, трошки закривавлену збоку.



Історія людини в історії людства

Іван Піддубний, безперечно, найбільший світовий борець, шестикратний чемпіон світу, котрий утримував цей титул поспіль двадцять п'ять років!

Він іще замолоду став живою легендою. А відтак до п'ятдесяти двох років виступав і перемігав на світових чемпіонатах, а до сімдесяти – на вітчизняних.

Таке годі й уявити – тим паче, що змагався він у надважкій категорії, бо важив сто двадцять кілограмів.

Коли він гастролював по США й також став там чемпіоном – його у віці п'ятдесяти семи років обрали найгарнішим чоловіком цієї країни!

Народився Іван Піддубний 9 жовтня (26 вересня) 1871 р. на Полтавщині в с. Красенівці, нині Черкаської області. Помер у м. Єйську 8 серпня 1949 р. в цілковитій бідності...

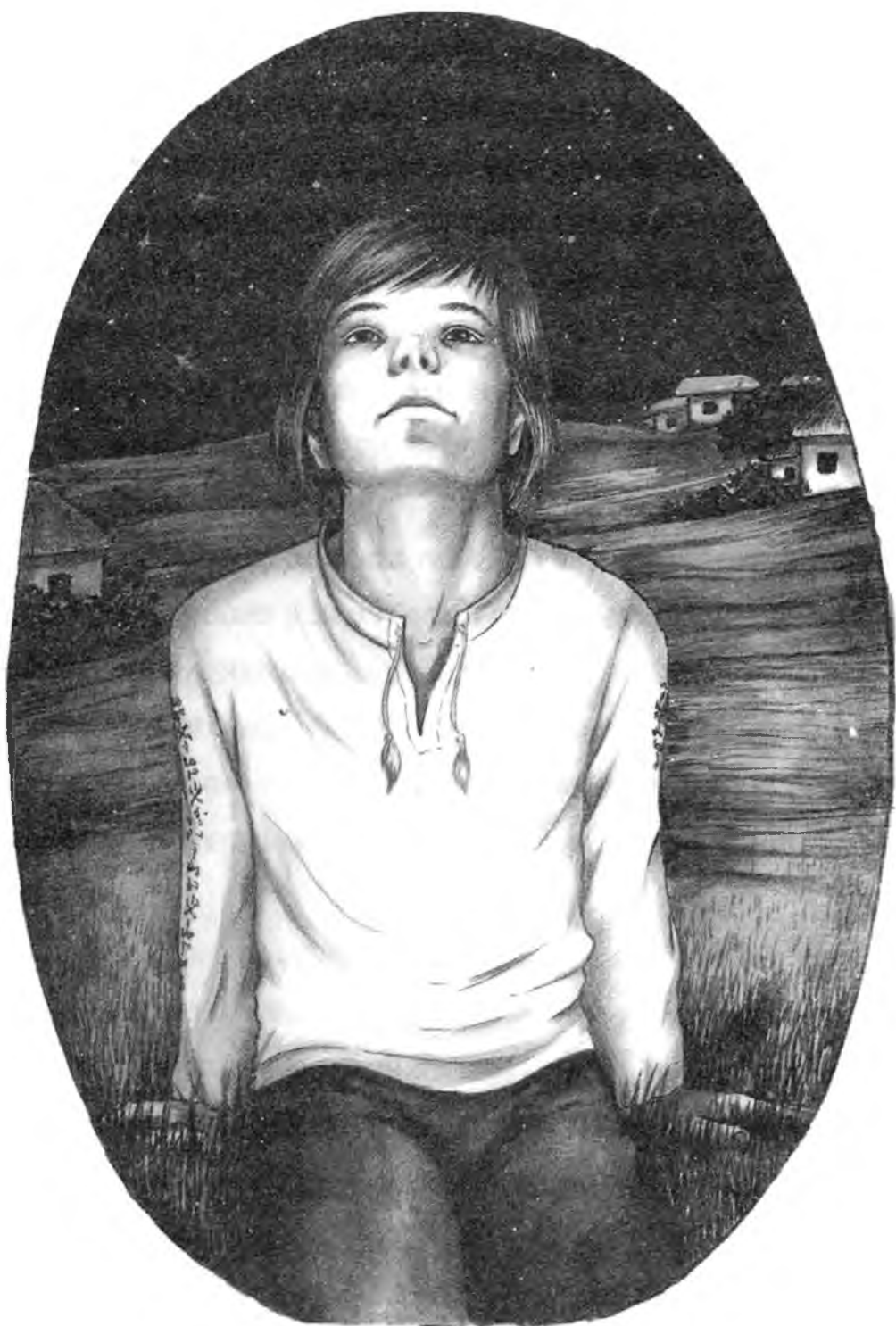
Це був дуже оригінальний чоловік, мав на все свою думку. Секрет його сили полягав у вегетаріанстві (споживанні лише рослинної їжі), а також у постійному носінні в руках двопудового чавунного «ціпочка».

Перед кожним виходом на арену молився за Україну, тому й перемігав.

*За життя зазнав багато кривд, однак мужньо до-
лав їх – досить згадати захоплення влади білими,
червоними та переслідування чекістами, німецьку
окупацію та знову комуністичну.*

*Він кілька разів втрачав усі свої статки, однак зно-
ву ставав на ноги, знову боровся на змаганнях, знову
починав тренувати юних атлетів і, головне, знову й
знову перемагав.*

БА, ЯКИЙ!



От хто не вірить, що зорі пахнуть?

Навіть більше того – духмяніють.

Отак теплої ясної ночі ляж, заспокойся, оддыхайся, вдивися гарненько в зорі та й потягни носом – і одразу відчуєш, яким духом тягне з тієї висоти, терпким і чарівним, од якого починає крутитися голова.

Отакую розвагу вигадав собі маленький Сашко Шаргей.

Він би охоче поділився своєю таємницею з кимось, однак, незважаючи на свій надто юний вік, чудово знав: засміють.

Затюкають, не дадуть проходу, тицятимуть пальцями або й просто заштурхають.

Особливо, коли довідаються про інші його дива.

Які?

Отак, коли лежиш і довго на зорі дивишся, настає дивовижна мить, коли всенька Земля, увесь обрій – перекидається догори ногами, – і вже ти не лежиш на траві, а навпаки – ти вже висиш над зірками, наче приліплений спиною до виднокола, а під тобою велетенський, безмірний світ, набагато більший, аніж твоя планета.

Дух перехоплює, бо ти стаєш невагомий над цим безміром, і тобі здається: ще трохи – й ти полинеш туди, до того сяйва, до тих далеких і незнаних світів.

Ну, з ким про таке можна поговорити?

Та би й з учителем астрономії, та би й з батюшкою – а однак лячно. Ще й з гімназії виженуть за такі ідеї.

Бо коли довго дивишся на зорі, то обов'язково одна зірветься й помчить, сяючи, на Землю. Отут і постає крамола: а чи є такі сяючі зірки, котрі б летіли навпаки – із Землі в небо?

Чому вони не хочуть летіти навспак – адже там, у глибині сяючого Космосу, набагато цікавіше, ніж тут, на грішній Землі?

Ось які думки турбували малого Сашка.

А тим часом він дивував учнів та викладачів Полтавської гімназії геть іншим. Був дуже обдарованим учнем з усіх дисциплін, однак кожна вільну хвилину віддавав... футболі!

Біг на берег Ворскли, де була для цього спеціальна галявина, яка приваблювала чимало шибеників.

А головне – й охочих подивитися, як гімназистики продукують матч збірній дворовій команді.

– Навіщо тобі цей примітивний спорт? – питали вони.

– Бо він найкраще загартовує тіло. Футболіст не боїться ніяких ударів і падінь. Привчається добре падати, не зазнаючи ушкоджень.

«Що у нього в голові? – дивувалися всі. – А такий же шляхетний юнак, німецького аристократичного роду, з фон Шліппенбахів».

– Ге, – сміявся про себе Сашко, – якби ви знали, що в мене в голові, то перелякалися б іще дужче.

Бо було в нього в голові таке:

Як долетіти до Місяця й повернутися назад.

У голові вже поставали схеми польоту, які потроху навіть обростали математичними формулами.

Де він їх брав?

Та сам вигадував, лише ні з ким про це не ділився, бо мав гострий розум, який підказував: за такі думки можна й з гімназії вилетіти.

І не тільки.

А до чого ж тут футбол? – постає питання.

А до того, що Сашко сам вирішив летіти до зірок!

І вже змалку посилено гартував тіло, піддаючи його перевантаженням. Різноманітним поштовхам, кульбітам.

Звісна річ, тут і атлетика годиться, й гімнастика, а особливо акробатика..

Однак футбол мав ще й ту перевагу, що м'яч, од удару обертаючись, дуже був схожий на небесне тіло, яке, хоч як ти не намагайся його загілити ногою до рівного польоту, а, обертаючись, він весь час завертає на траєкторію.

Оці траєкторії найбільше й цікавили Сашка.

Саме завдяки дослідженню їх він дивував команду напрочуд закрученими ударами у ворожі ворота, –

коли він бив, здавалося, в правий кут, туди й кидався воротар; але потім м'яч, вигинаючись, летів дугою геть у протилежний.

– Гол! – кричали вболівальники од захвату, що ніхто не міг передбачити, куди ота шкіряна куля полетить.

Ніхто, крім самого Сашка Шаргея.

Його цікавило все навколо, що мало кулясту форму.

– Ну от, пошли його по воду, – сердилася бабуся, – то йому мало принести відро, він його ще й довго крутитиме!

Ну, по-перше, крутитиме, щоби розвивати силу.

Це ж, доки те відро донесеш, скільки її можна розвинути.

А по-друге, можна досліджувати відцентрову силу,

яка чомусь не дозволяє вихлюпнутись воді.

От у чому секрет поведінки шибеника!

Одного ж щасливого разу мокра дужка відра вислизнула йому з пальців – і відро несподівано легко злетіло вгору й полинуло аж понад



вишню. Відтак, подолавши значну відстань, влучило в дашок невеличкої собачої буди, й песик Сірко, який мирно дрімав там, з переляку мало не зірвався з цепу.

І не так од удару, як од несподіваної купелі.

Відро ж, звільнившись од води, несподівано зробило ще одну дугу й зникло за парканом.

Сашко стояв, як зачарований: ці дві траєкторії закарбувалися його внутрішнім зором.

І ні шалений гавкіт чотириноного друга, ні голосні нарікання любої бабусі не могли вивести його з такого стану.

– Дві траєкторії в одній, – шепотіли його вуста, остаточно злякавши бабусю й песика.

– Про що ти, внучку? – сплеснула руками бабуся.

Їй непросто було виховувати сироту.

Адже і мати Сашкова, й тато, сказати б, були занадто дивакуватими. Через що й так рано померли... І ось тепер маєш – ще й онучок химери жене...

– Бабусю, люба, це ж таке диво.

– Яке?

– А ось спробуйте отаке відро штовхнути через вишню. Та ніхто й ніяк цього не зробить! Навіть з розбігу ногою вдарити – воно не перелетить. А розкрутивши, й енергії витратиш небагато, і можна закинути його куди завгодно.

Бабуся широко розкрила очі й вуха, зачувши таке.

– Та навіщо ж відро закидати? – майже зойкнула вона. – Відро потрібне в господарстві, а не для закидання.

А сама подумала:

«Мабуть, його в голову отим футболом сильно вдарило... А такий же здібний і до музики, і до наук. А тут на тобі – відро».

Що таке – сила небесна?

Це найбільша сила, бач, вона всі зорі обертає.

Ось які думки турбували Сашка, доки він ніс нове відро додому.

Вже не крутив його, щоб не лякати любу бабусю, бо зрозумів, що обертова сила – найдосконаліша.

Інша справа, як тепер ту силу вдало використати? На благо людству, на благо Космосу.

Вітряки віддають свою енергію зернам, перетираючи їх на борошно.

Тихцем залізши до вітряка, Сашко годинами міг дивитись, як обертаються велетенські шестерні, передаючи зусилля одна одній.

Доки воно не досягне важезних кам'яних жорен, несподівано легко рухаючи їх, крутячи.

Особливо дивувало малого, що зроблені вітряки не із заліза чи міді, а з простісінького тобі дерева!

Однак, незважаючи на такі навантаження, це дерево служило століттями, перемелюючи зерна на борошно.

– Зрештою, увесь той хліб, який ми їмо, був перемелений саме завдяки такому простому й геніальному дерев'яному винаходові, – шепотів він, зачудовано спостерігаючи.

Але ж колись, дуже давно, знайшовся перший винахідник, який так вдало пристосував силу обертання вітру й збудував першого вітряка! Адже раніше людство терло зерно на борошно руками, витрачаючи велетенські зусилля...

«Ну, скажімо, таких вітряків у Полтаві набереться з сотню. Але ж скільки вітру даремно пропадає, віючи поза Полтавою, – міркував хлопчина. – Скільки сили марно гине, вітрової... Хоча, з іншого боку, якщо й ту силу запрягти, то де ж набрати стільки зерна?»

Різні думки оберталися в його голівці, неначе оті шестерні, однак потроху вони давали і якісь наслідки – неначе оте дивовижно чисте борошно, яке поставало й поставало з-під жорен.

Ось Космос, він усе обертає – і нашу планету, і моря на ній, і вітри, а вони вже обертають лопаті на вітряках.

То виходить, що вітряк, зрештою – це такий же вічний двигун, як і Космос?

У вільну хвилинку, бувало, прилине він до бабусі та й попросить:

– Бабусечко, розкажи мені про летючий корабель.

– Та ти ж цю казку вже тисячу разів чув, – посміхнеться бабуся.

– Ну, то розкажи ще разочок.

– А ти не будеш більше відрами кидатися?

– Уже не буду.

– Ну, то слухай.

І полинуть вони вдвох туди, на небо, де летить дивний корабель, усе вище й вище, до зірок, яких розкидано там безліч, неначе зерен. І далі, далі, доки тих зерен не стане так багато, як дрібного борошна...

Бачить бабуся, що малий уже спить. Лагідно посміхаючись, обережненько вкриє його, поцілує, загасить свічку, тихенько перехрестить, аби йому ще кращі сни снилися.

Одного разу Сашко вкладався спати, вже й бабуся перехрестила його, – аж раптом за вікнами щось блиснуло, засичало несамовито й вибухнуло.

Бабуся з переляку перехрестила й себе.

Ще б пак!

Надворі стало ясно як удень – небо осіялося численними спалахами.

– Свят-свят! – зірвалося в старенької. – Щось трапилося? Свято яке?

– Чиновники гуляють, – почула вона од онука. – Феєрверки запускають на честь ревізора зі столиці.

Бабуся здивувалася:

– Ну й слова пішли – фаєр... феєрверки, такого з першого разу й не вимовиш. Звідкіля воно взялося? Що це таке?

Сашко скорчив найрозумнішу міну й почав пояснювати:

– Це коли порох підпалити з одного боку, то він полетить у протилежний.

За шибками шалено свистіло, шипіло й вибухало.

– Боже, то на це в них гроші є...

Ще раз перехрестилася вона.

Сашко на те лише сумно зітхнув:

– Та не грошей жаль, бабусечко, а змарнованої сили.

Старенька здивовано глянула на улюбленого онука, почувши од нього такі поважні слова.

– Якої сили? – запитала вона.

– Ну, цієї, порохової, – хлопчина ще не знав, як її інакше назвати.

– А на що ж вона ще годиться, як не розважати начальство? Оце я тільки-но пригадала, що за старих часів багатії тут ще й не таке витівали – стільки вогню робили, здавалося, небо запалять.

А хлопчика мучила інша думка: якби ж то знати наперед, що в небо вогні запускатимуть, то можна було би прибігти та уважно роздивитись, як вони влаштовані, як заряджаються і як націляються вгору.

– Жаль, – мовив хлопець. – Дуже жаль.

– Чого тобі жаль?

– Та жаль, адже всі ці заряди можна було позбирати до купи – ото б полетіло!

Бабуся ще раз хотіла перехрестити онучка, однак рука її завмерла од несподіваного запитання:

– Куди... Куди б полетіло?..

– Як це – «куди»? До зірок!

Бабуся аж затамувала подих:

– Навіщо?

– Як це «навіщо»? Щоб подивитися на них, бабусю. Вони ж такі гарні! Гарніші, мабуть, за феєрверки.

– А звідки ти знаєш?

Справді.

Він би міг сказати, що коли довго дивишся на зоряне небо, то більшої краси годі й шукати. Звісно, що зблизька зорі мають бути набагато гарніші.

Однак не став пояснювати, а вирішив заснути – може, йому знову насняться далекі світи...

Наступного ранку він хутко побіг на берег Ворскли, звідкіля стартувала вогненна розвага.

Однак окрім випаленої трави та розкиданих обгорілих клейтухів нічого цікавого там не надібав.

Одгоріло.

Ти ж не полізеш у небо та не позбираєш там учорашніх вогнів?

Лише вітер підносив угору й крутив там порохове згарище. А на тому березі ріки він несамовито крутив лопаті вітряків.

Сашко стояв і знову думав про те, що скільки вітрової сили марно пропадає там, де вітряки не стоять.

Це скільки б летючих кораблів можна було в небо затягти. А з іншого боку – де ти стільки кораблів набереши? На весь вітер...

Колись у нього була ідея – нахилити двоє дерев за допомогою довгих вірьовок, у тятину закласти щось важке – й випробувати на дальність польоту.

Тепер же, після його осяяння з відром, він вирішив діяти інакше. Тобто використати кругові рухи, які здатні спрацювати ліпше.

Одної чудової днини під парканом Шаргеїв з'явилися таємні постаті – кілька хлопців, зігнувшись,

скрадалися, пригинаючись до землі. Лише блиск кокард на кашкетах видавав гімназистів.

Песик Сірко зачудовано дивився на цих диваків, міркуючи, гавкнути, а чи краще заховатися в будку?

Друга думка переважила, і він заліз туди якомога глибше. І вчасно, бо здоровецький шмат сіна заткнув отвір до його собачого помешкання.

Потім Сірко відчув майже невагомість – коли багачко рук підняли будку й понесли разом із її власником геть із подвір'я.

– Що за дивина? – міркував він. – За яку честь мене отак шанують?

І ось незабаром берег Ворскли побачив дивовижну

процесію, яка несла в будочці песика Сірка.

Той, протикаючи сіно, визирав звідтіля занепокоєно, однак щоразу отримував кусень смачненької ковбаски, яка заспокоювала сумління.

До того ж, хлопці дбайливо підмостили



його свіжим сіном, і тваринка дивувалася, за що їй такий комфорт?

А ті, дійшовши колодязя-журавля на березі річки, одчепили од тваринки ланцюга, нахилили його аж до цямрини, од'єднали тягу з відром, а натомість із цього кінця постановили будочку із Сірком.

Аби він марно не хвилювався, дірку до його оселі заткнули чималим шматком сіна.

Усе завмерло.

– Пускай! – скомандував винахідник цього дивовижного проекту Сашко Шаргей.

Хлопці, які тримали дишло колодязя, разом одскочили.

Воно, скрипнувши, злетіло догори й пружно жбурнуло увись будочку з Сірком.

Той несамовито заскавчав і навіть устиг гавкнути, перш ніж його домівка влучила в річку.

Занурилася – та перш ніж випірнути, на поверхні води з'явився, увесь оповитий мокрою соломою, герой польоту песик Сірко.

Він почав щосили пливти до берега, однак, побачивши тамечки цілий гурт експериментаторів, вирішив за краще піддатися течії, щоби потім вигребтися десь у безпечнішому місці.

Усі аплодували, вітали винахідника Сашка Шаргея, бо такої забавки Україна ще не знала.

– А добре, що ми з нього ланцюга зняли, га?

– Хо-хо-хо! Го-го-го!

Жартували друзі, тицяючи пальцями на будочку, яка, випірнувши, коливалася на хвилях.

А також на зачудованого Сірка, котрий не знав, чи її охороняти, чи махати лапами до берега.

– Не завадило б тепер жбурнути чогось важчого, – виник новий науковий проект у гурті.

– Чи не попового підсвинка? – пролунала пропозиція. – Такий уредний, скільки городів перепсував.

– Еге, може після польоту порозумнішає? – радили інші.

Сашко ж обійшов колодязя-журавля, обмацав усі його деталі, переконався, що вони міцні, не постраждали од попереднього «пострілу».

– Ну, що? – питалися друзі.

– Думаю, треба тягаря доважити, – повільно, замріяно промимрив той.

– Точно, на підсвинка нехай важить! – реготнули друзі.

– Ти ще спробуй його злови...

– Так тобі його піп і віддасть!

– Зловимо будку, зловимо Сірка – та й ще раз! – порадників було багато.

І вже хотіли полізти на «коромисло» колодязя, аби знову нахилити його до цямрини.

– Ніяких підсвинків, – почули вони несподівано, – ніяких Сірків.

Здивувалися:

– А кого ж тоді ще?

Сашко довго тягнув паузу, доки вимовив:

– Мене.

Усі перестали навіть дихати.

Знали добряче, що він здатен на неабиякі витівки, однак щоб до такого додуматись?

Він мовчав.

Не міг же розкрити найважливішу свою таємницю, що тренує своє тіло, готує себе до космічних перельотів?

В епоху, коли лише перші літаки-«етажерки» заледве одірвалися од землі – про які ж космічні перельоти можна мріяти?

Але все ж одірвалися од землі оті незграбні «етажерки»!

А от про політ з катапульти-колодязя і мріяти не треба.

Ось він – давній, міцний, дубовий, стоїть поруч, очікує, готовий до нового випробування.

Принесли чималу каменюку, і під керівництвом винахідника примоцували її собачим ланцюгом знизу до тягаря.

Тепер нахиляти «журавля» стало набагато важче.

Та й скрипів він дужче, тому вісь Сашко наказав добряче змочити, аби зменшити тертя.

Він ліг на коромисло головою донизу. Дехто не витримав і одвернувся од страху. Старші хлопці вже втомилися тримати, коли нарешті почули спокійне:

– Пускайте.

Одскочили.

Здавалося, журавель на мить завмер, міркуючи: а чи варто йому таке робити?

Однак спершу повільно, потім чимраз швидше почав випростувати свого дишла над берегом, а коли тягар ударився в землю – потужно стрепенувся і жбурнув винахідника в небо.

Сірко, ще раз обтрусившись на березі, завмер од подиву, взрівши такий політ, і зрадів, що завчасно не приєднався до компанії.

Катапульта зробила свою справу.

Над землею, над водою, попід небом – усе



це перекрутилося перед широко розплющеними очима Сашка...

Дивовижна невагомість на мить охопила його, йому здалося, що він торкнувся хмари... Ні, то він на мить перетворився на неї й завис над видноколом – аж тут блискавично почала надлітати ріка.

Він згуртувався весь, обхопивши руками коліна.

І ось нарешті він побачив зірки – тисячі їх спалахнули йому в очах і бризнули навсібіч, коли він увійшов у воду.

Шубовсть!

Вода пружно розійшлася, м'яко підхоплюючи хлопця, і вмить пітьма огорнула його, вступаючи до нової, вогкої невагомості.

Де тут дно, де тут поверхня?

Навколо темна невагомість.

Розплющив очі, крутнувся, однак не міг збагнути, куди ж пливати – навколо було надто мрячно і незрозуміло.

Тим часом повітря в легенях закінчувалося.

Він крутнувся, здавалося, востаннє, і раптом побачив зірки.

Просто над собою узрів, як спалахують вершечки хвиль, збитих його падінням на поверхню.

А тоді побачив крізь товщу води мляве Сонце.

Посеред них, хвильок-зірочок, коливалося величне сонячне світило, просвічуючи аж на дно річки.

Туди треба, до нього!

І вплив саме тоді, коли дихавка скінчилася...

– Ур-ра! – закричали на березі гімназисти, бо вже й не очікували побачити його на поверхні.

– Ура, тобто – гав! – закричав улюблений песик Сірко, який щойно сам зазнав отакого пірнання.

– Ба, який! – кричали всі інші.

Бабуся солодко спала по обіді й не чула, як мокро чалапає на горище її дивовижний онук.

Як він там чіпляє на крокви свою мокру одягу.

Як тишкама суне до спальні, пірнає під ковдру й щосили намагається прикинутися сонним.

Прокинувся він на мить від бабусиних зойків:

– Що це з Сірком? Що із будочкою, чого вони обоє мокрі? Чи це знову Сашко відро невдало розкрутив?

Зайшла до нього й полегшено зітхнула, – малий стомлено спав, ніжно усміхаючись своїм сновидінням.

А тим часом у гімназії почалася епідемія нервових захворювань. Так вирішив директор, бо кілька учнів тихенько приходили до нього й пошепки доповідали:

– Спершу собаку з будкою кинув Сашко під хмари.

– Потім сам сів на журавля і літав у небо. А втрапив у воду. І втонув. Але потім ожив і випірнув.

Після кожного такого візиту директор випивав склянку холодної води.

І страшенно радів, що в гімназії є свій власний льодник і можна в найбільшу спеку випити крижаної води.

Бо вже й самому скоро од такої роботи ввижатимуться в небі літаючі собаки й такі само гімназисти верхи на журавлиних ключах, які летять у вирій.

А тим часом невтомний гімназистик міркував: якщо нахилити два дерева до колодязя-журавля, добряче прив'язати, натягнути гуртом, та ще додати кілька феєрверків до всього цього – ото політ вийде!



Історія людини в історії людства

Коли американці висадилися на Місяці, світ довідався про Юрія Кондратюка. На космодромі Канавералл йому поставлено пам'ятника – авторові розрахунків цього польоту, які він зробив, коли йому було лише 16 років, і він ще був учнем Полтавської гімназії!

Він опублікував ці розрахунки значно пізніше в невеличкій брошурці «Завоювання міжпланетних просторів». І таким чином аж через сорок років вони потрапили до проекту «Аполло».

Ось які загадки бувають!

Однак найбільша загадка видатного винахідника полягає в тому, що він прожив життя під чужим іменем та прізвищем.

Насправді ж його звали Олександром Шаргеем, однак страх перед новою комуністичною владою змусив його змінити паспорт.

Хоча й під новим іменем більшовики запроторили його до в'язниці, звідкіля він вийшов завдяки своїм унікальним винахідницьким здібностям – сидячи за ґратами, він переміг у конкурсі вітрових електростанцій, винайшовши найбільшу в світі.

Проект не було реалізовано, однак славнозвісна телевежа в Останкіно – це саме та височезна щогла,

на якій мусив обертатися ще й вітряк електрогенератора...

Багато дивовижних винаходів зробив цей чоловік за своє життя (1897-1942 рр.), багато їх він навмисне приховав, аби влада, яка жорстоко переслідувала його, не змогла ними скористатися...

Ще й досі ходять поміж людей чутки, що він не загинув у боях Другої світової війни, а десь таємно живе вже під третім прізвищем і творить свої загадкові наукові дива...

Хтозна, може, так і є насправді...

ЩЕ ОДИН ВЕЛИКИЙ НІМІЙ



– Микольцю, агов! Біжи-но мерщій до вареників!

Ані згуку у відповідь.

– З вишеньками, Микільцюню, твої улюблені!

Покликала Лукашика свого меншого сина й утерла сльозу.

Чому?

Адже малого не треба було довго чекати, він завжди був десь біля хати, а не тинявся бозна-де.

Ось він вже й лопотить і всміхається до мами.

Вилазить на високого ослона, бере вареничка. Прокушує спершу обережненько. Цмулить вишневий сік, а тоді вже надкушує – не кожна доросла людина так поважно їсть. Але Микольця завжди дивував старших кмітливістю.

То чому ж мама, щоразу плаче, кличучи його?

Біда була в тому, що від народження він не говорив. Белькотав щось незрозуміле, а хоч би слово од нього яке почули – ніколи такого не було.

Часом батьків брав переляк – а чи чує він їх? Бо, бувало, граючись сам із собою, так захоплювався, що весь світ навколо наче переставав існувати.

Ба, ні, таки чує – особливо, коли гукають до вареничків.

Яка ж дитина їх не хоче? Коли, окрім них, ласощів не дуже й багато – війна, так звана громадянська, ще не скінчилася, а горя нового од неї чимало. Ото

ласощів лише й стільки, скільки вигадає мама. Ну, медові пряники ще та бублички.

Однак, бувало, що й цим його не докличешся. Піде мама тоді шукати – ну, де ж воно?

А воно сидить за хатою та за хмарами стежить, як вони гуляють небом та клубочаться.

Отак мама стане за рогом. Дивиться на найменшенького свого та й журиться: і що там у нього в голові таке важливе, що й до варення його не докличешся?

Це ж лише подумати: варення зі свіжою піночкою, яка вся належить малечі. Це ж дух од нього по всій вулиці такий, що ах.

Усі діточки ласують, а Микольця сидить собі, в небо дивиться та на хмарах ворожить.

Лише дядько Дмитро, мамин брат, захищав малого.

– А навіщо оце багато балакати? Зараз за язик нова влада, знаєш, що може зробити? То ми краще почитаємо щось зі старих книжок.



Він садовив на коліно Микольцю й розгортав товсту «Енеїду», шукаючи там такого, що було б малому зрозуміліше.

– Та що ти йому ото читаєш, як воно не тямить і простої мови, – сердився щоразу батько.

– Ба, ні, – не погоджувався Дмитро, – проста мова, може, йому й нецікава. А от художнє слово більшу силу має, то, може, й на малого якось подіє...

Батько би сперечався, однак із подивом дивився, як його малий зачудовано зирить на літери, водить пальчиком по рядках, наче щось там тямить.

Насправді Микольці дуже дивними видавалися ті візерунки літер у книжці – рядки, неначе на славних тутешніх кролевецьких рушниках, лише дрібніші.

А вже над ним гудів лагідний дядьків голос, який часто збивався на сміх.

– Ото такому дитину вчити, – сміялася мама, – хіба йому таке можна?

– Та він однаково нічого не тямить, – заспокоював тато, – занадто малий він ще до того.

Щоб не сказати: занадто невдатний...

– Нічого, може він щось із цього тямить. Так чи інак, а однак треба весь час говорити з ним, – наполягав дядько Дмитро.

– І обов'язково з книжок?

– А з чого ж іще? Адже мудрішого, кажу вам, над книжки нічого немає.

І дядько лагідно й уперто читав далі, муркочучи незнайомими словами.

Доки тато не помітив, що дитя водить пальчиком тими рядками, наче намагаючись вколупнути їх.

– Ти диви, – дивувався він, – ще, гляди, читати навчиться раніше, ніж говорити.

– Дав би Бог, – зітхала мати.

Хлопчині, правда, найбільше подобалося бути в центрі уваги, яку створював ніжний дядьків голос – він то воркотів голубом, то шепотів, неначе бджоли у вулику. То раптом впинявся – це завжди перед тим, як засміятися.

– О, люди жили, – утирав сльозу радості він.

Тому Микольця нетерпляче ждав, доки прийде дядько й принесе якусь нову книжку.

Де ждав? Та за хатою, там була біла стіна, тому й сонця більше – відбите нею тепло приваблювало туди більше комашні. Особливо жуки полюбляли це місце, а хто ж іще їх погріє?

– Микольцю, біжи, мама чарунок із медом принесла... – гукала мати, дивуючись. Де це він тепер заховався?

Непогано ховатися за кропивою, бо як вона терпко пахне...

Або на очеретах – страх любить дивитись, як вони ворущаться та з вітром розмовляють, одкидаючи в небо рясний золотавий пилок. А й справді – що на цім світі є цікавішого за очерети?

– Ну й нехай собі дивиться на ті очерети, – завжди захищав малого дядько Дмитро, – якщо йому цікаво, то це вже недарма. Може, він з ними розмовляє?

Дядько навмисне не сказав: може, він од них мови навчиться. Бо хто його знає, звідкіля вона береться?

Оно малий Микольця заслухався пташок.

А може, мова в людей і од них узялася? Може, люди тільки од них починають вчитися справжній мові – бо так гарно, як пташки, жоден співак, бодай і найкращий, утнути не зможе.

Отак слухати, слухати, як пташки тьохкають, – то, може, од тих співів і рід людський покращиться? З отого щебету, що орнаментом ховався в плетиві візерунків вишневого гілля?

– Микольцю, а мама з торгу цукерок принесла!..

Та де там.

Які цукерки. Коли оно сонце в цеберко залізло і з водичкою грається?

Оце мати побачить та й заплаче.

Адже думала: краще би він з дітьми грався. А не з водичкою.

Бо гурт малечі не завжди приймав Микольцю до забав – адже там треба було перегукуватися, верещати, сміятися – а цього малий геть не вмів. Та й дівтора вдалася у військову пору якась наче лютіша, чомусь раз-не-раз хтось із її мовчазного сина покпить.

А він потерпить-потерпить, а тоді слізеньки розітре. Та й бігом за хату, захирається – а там уже до нього й метелики прилетіли, та граються, та перекидаються в повітрі, що враз усі нещастя кудись одлітають.

Ось біжить він до мами, хоче показати, який-но метелик до нього на пальчика сів, прилетів дружити. Тільки мама не чує його радості – доки вона озирнулася до малого, а метелик вже й чкурнув у небо...

– Нічого, – думає собі малий, – я їй зараз нового метелика підманю.

Із чужими капосними дітьми як гратися? То краще вже з метеликами.

Бо, бувало, не лише сусідські, але й хтось зі своїх підколе малого за німкуватість. Отоді хоч у поле біжи.

А там кругом полба росте – дика пшениця. Чи дике жито?

Однаково – горобчикам рай. І хоч вони не так гарно співають, як інші наші птахи, однак дуже спритно вміють орудувати з тими зернятками – отак розженеться добряче в повітрі, а тоді дзьобиком і лапками зльо-

ту й наскоче на стеблину, пригне її до землі, притисне – і вже тоді спокійно клює. Отак цей дикий пташиний народ віртуозно здобуває собі харчі.

Миколка, зробивши таке важливе відкриття, щосили біжить до мами, щоби поділитися новиною, – однак на півдорозі пригадав, що не знає, як це зробити, не вміючи говорити.

Сів та й заплакав.

Довго б він плакав, коли раптом почув незвичайний, нетутешній гамір.

Шляхом котилася валка строкатих критих возів, надто схожих на метеликів – розцяцькованих кольоровими латками. Поруч ішли такі ж люди, маючи на собі багацько різнобарвної одяганки.

Несподівано од них пролунала дивовижна пісня – спершу од гітар, потім од жінок, далі від чоловіків, а тоді вже й підхопила малеча, на возах сидячи – мовою нечуваною линули слова, густою, барвистою, як і увесь цей люд, приваблювою стільки ж, як і незрозумілою.



Пісня вступала в Кролевець, вітаючи місцевих городян, а слідом за нею і весела гамірна ватага.

Микольця обхопив мамині ноги, притиснувся. Йому теж хотілося підспівати, однак із вуст злетіли лише непевні звуки.

Мама погладила його по голівці й сказала:

– Цигани йдуть. О, тепер почнеться...

І почалося.

Микольця з подивом спостерігав, як занедбаний пустир на пагорбі хутко перетворювався на чарівне місто, – розчистивши і спаливши непотріб, строкаті люди понапинали там такі ж строкаті намети й шатра, чоловіки хутко викопали й замостили криницю, жінки запалали багаття, – і такий же строкатий дух од нетутешніх кулішів полинув над Кролевцем.

Але не це вабило туди Микольцю. А величезна кількість дітвори. А ще дуже цікаві ігри тамтешньої малечі, яка була здатна гратися, здавалося, цілоденно.

А ще те, що вони не цуралися Миколки, а навпаки, наче навмисне здалеку щосили заохочували малого до забав.

– О, а ти казала, що він ні на що не здатен, – сміявся до сестри дядько Дмитро, – диви, який з нього гарний циган виходить.

У відповідь мама лише гірко зітхала.

– Ти б краще, – казала до старшого брата, – зі своїми дітьми бавився. Оно в тебе їх повна хата.

– Та вони й самі собі ради дадуть, – одсміювався той, – а Микольці хто книжок почитає? Може, ти? Чи Олексій?

Де там! За хатньою морокою лише книжок їм не вистачало.

А головне, що з них усіх лише дядько Дмитро мав середню освіту. Ще й яку! Закінчив колись гімназію.

– Чи, може, цигани йому прочитають, га? – сміявся він.

– Не знаю, чи цигани, – супився батько Олексій, – але він, оно, читати навчиться раніше, ніж говорити.

Сказав і засумнівався. Дитині скоро три роки, а воно ні пари з вуст.

А мати своїї:

– Коли він навчиться читати, то як ми про це визнаємо? Уголос читати не зможе, хто ж знатиме, що він славний читака?

І пішло, й поїхало.

Та Миколка цього вже не чув, він біг стежкою, ноги самі несли його.

За хату? В поле? На річку?

Та де там – мав тепер інше спостерігати – циганський табір. О, де життя. Строкате, гамірне.

*Ачхи-дри, ачхи-дри,
Гарно жити у шатрі!*

Співають собі, грають.

А головна музика для Микольці – циганська кузня.

Тут молотки вистукують певні мелодії, і ще здалеку можна здогадатися, що кують майстри – підкову чи косу, – кожна річ вимагала особливого візерунку, особливого орнаменту ударів. Якому підспівували, сопіли міхи та шипіло влад розпечене вугілля.

Кожна така пісня завершувалася сичанням і булькотінням – це коли готовий розпечений виріб гартувався, занурюючись у воду – о, вже як пара вгору летіла!..

Та ніхто з місцевих кролевецьких ковалів не втне таких дзвінких бубонців чи таких дзвоників. Чи завіс на двері, або й ворота. А наддашок хто такий чудернацький викує? Та ніхто, та зроду!

Незчувся Миколка, як його оточив цілий гурт циганських дітей.

І що – побили? Щоб не підглядав? Бо хто ж любить, як за ними підглядають? Ніхто такого не любить.

Чи почали кепкувать, що він говорити не вміє?

– Ось, на.

Смугляве циганча тицьнуло йому до рук справжнього глиняного коника.

А інше, таке ж смугляве, взяло за руки та й потягло до гурту, який бавився поза шатрами.

Коник мав кілька дірочок. Як в одну дмухнеш, то коник свистів. А тулячи пальчиками інші дірочки, можна було міняти голос.

Ото й була перша Миколчина мова. А її, треба сказати, циганські діти розуміли пречудово.

*Очі темнії, очі чорнії,
Очі дивнії, пречудовії!*

Линуло понад циганським табором.

Це ті пісні, які співалися для загалу.

А що для себе – це велика загадка. Що вони співали поміж собою, якими піснями роми, наприклад, виховують своїх дітей – вони свято оберігають цю таємницю од інших.

Ніхто ніколи не чув їхніх, наприклад, дитячих пісеньок, казок, легенд чи приповідок. Народ береже ці свої таємниці, аби інші не проникли до секретів, адже тоді може розпоршитися їхнє ядро, розійдуться вони по інших народах, мандруючи серед них. А так – дитину змалку тягло лише до своїх, бо там лише її й розуміли.

*Ти чаменда, ти чаменда,
Парламуна, ти чаменда!*

І розмовляли вони якось дивно – з придигом, довгими фразами, майже музичними, здавалося, що розмова може в будь яку мить зірватися на пісню, таку ж мінливу й примхливу, як і циганська мандрівна доля.

Про що вони говорили й співали невідомою мовою – незрозуміло, однак ясно, що найменший їхній пуцьвірок бачив світу набагато більше, аніж би всі кролевчанці, разом узяті.

*Там, на горі, цигани стояли,
Стояла-думала,
Циганочка молода!*

Отак і Миколка незчувся, як став там своїм.

Ніхто його не кривдив, ніхто не вважав за чужого, бавилися цілим гуртом, старші й менші, тут багацько було й немовлят, які розмовляли. Певно, не краще за Микільцюню.

Ну й що з того, що він співати не здатен? Зате добряче вміє танцювати, та так, що й старші ромале, було, замилуються – як хвацько утинає цей білявенький приبلуда.

Тож його й калачем не одманиш од циганського табору.

Бувало, й мама гукає, гукає його, аж доки старші циганчата не візьмуть хлопця під руки та й не одведуть до рідної неньки.

– Ходімо вже, Микольцю, в тебе ж своя хата є.

Той крутить головою, що не хоче.

Однак тут мати мала секрет, знала, чим підманути малого.

– А йди, та будемо вдома ткати.

Тобто робити диво – із простих ниток творити цікавущі візерунки.

Які отак і не збагнеш, звідкіля вони беруться – наче й нізвідки, аж гульк – і вже тобі ціла низка яскравих квіток.

До цього дива в сім'ї всі мали хист.

Але про головну Миколчину таємницю не здогадувався ніхто – адже щойно починав стукотіти ткацький верстат, як на порозі виростала дівчинка Валя, яка, певно, хотіла перейняти їхні сімейні секрети майстерності.

Та їх ніхто й не ховав – усі в Кролевці були ткачами, і кожен володів своїми таємницями. Однак у Лукашів вони були, певно, веселішими, бо тут завжди знаходилося зручне місце для дівчинки, аби краще бачила роботу.

Бо ж у мами Васси були ще й чудові пісні до такої праці – й дитинчата зачудовано споглядали, як мелодії вправно переливалися у ткані візерунки.

Отакий тобі секрет!

Килимок тчеться – одні пісні лунають, а фартушок – геть інші.

Затим ніхто й не звертав уваги, що Микольця частіше не на ткання дивиться, а на свою маленьку подружку.

Гратися з нею на вулиці не виходило – там би діти засміяли його. А тут, у власній хаті, він наважувався крадькома зиркати на неї – яке ж бо гарне личко, гарніше, ніж би й крильце в будь-якого тобі метелика!

Та й за сонце, бува, гарніше, тобто ясніше...

А скільки щастя було в обох, коли їм доручили ткати крайку.

То вже Микольця аж німів, коли їхні пальчики торкалися. І як з отих дотиків поставали на тканині яскраві візерунки, наче слова лише їм двом відомої мови...

А окрайка тривала й тривала, і вочевидь не буде їй кінця й не буде їй краю; ще мить – і замість плетива орнаментів підуть літери й слова чарівної мови кохання. Так буде вічно?

Аж доки батьки Зелінські не кликали свою доню додому.

Та стрічка окрайки ще довго тяглася крізь Миколчину долоньку, і в кожному колінці тканого малюнку хлопчині ввижались пальчики дівчинки.

Але так було нечасто, бо в дівчинки Вальчички завжди було доволі хатньої роботи: чи прясти, чи гусей пасти.

Отож частіше він, добряче під'ївши, мчав щодуху туди, куди його кликали ковальські молоточки та чаклунський п'янкий циганський гомін.

Яскраве, незвичайне їхнє життя – неначе дивовижний, тканий за морями, за горами, килим. Такий, якого зроду не втнуть і найкращі місцеві ткачі.

Не проганяли його. Співи – їхні, а танці – Микольчині. Життя, як суцільне свято. Біг до них набратися свободи. Хочеш – танцюй, а не хочеш – то ні.

І ось одного такого вечора сім'я Лукашів не помітила, чи лягав спати малий Микольця, чи ні; але на ранок усі сполошилися – малого ніде не було й видко.

Кинулася Васса поза хатою, поза кропивою – а ніде її Микольцюні нема.

Тоді помчала вона до високого пагорбу, туди, до циганського табору – а там пустка, ні наметів, ні шатер, ні циган – сама лише криниця од них лишилася.

Ще під вечір усі цигани знялися з місця і кудись подалися.

Де той табір тепер?

Помчали Лукашеві родичі навколишніми селами, та вже десь розпитали на дорогах, що чули люди, як хтось бачив циганські кибитки, й з одної визирало несподівано білоголове дитинча...

*Ай, дару-дару-нинай-най,
Ай, налу-налу-нилай-най-лай!*

Отак тепер і жили, без Микільцюні.

І вже нікому було більше дядькові Дмитрові читати дорослі книжки.

Та й дівчинка Валюня Зелінська чомусь не приходила до них більше на ткалю вчитися.



Такої щасливої дитини в кибитці не було – адже тепер, їдучи, міг Микольця щохвилини бачити нові картини.

Що крок коня – то новий пейзаж, на які така багата Україна.

Як дорога піде вниз – так тобі обов'язково буде річка чи озеро, як

лівобіч – так і лісок чи гай; як правобіч – так і дивовижне духмяне поле.

До циганської роботи його не принукали – що ти візьмеш із німкуватої дитини? Нехай оно мовчки хмиз для багать збирає чи води свіжої принесе.

А найбільше з нього користі, що воно таке біляве, гарненьке, що на ньому кожне око тут відпочиває. По такій русявій голівці долонею проведеш – одразу тобі легше стає, радісніше. Бо воно таке втішне, миле, ніколи не кричить, не верещить, як усі інші тут дітлахи.

А найбільше щастя для малого почалося, коли циганська валка вїхала межі високих гір.

То ж таке диво, якого ніколи не здибаєш у Кролевці. Та й навіть під самим Глуховом такого зроду не побачиш.

І небо мінливе – тут тобі то хмари, то сонце, то дощ, то вітер.

А як далеко звідси видно – здається, озирнись назад – і побачиш усеньку Україну, яку промандрував...

Не минуло й зо два роки, як увесь Кролевець вразила велика новина – маленьке русяве циганча примандрувало назад, і коли увійшло до рідної домівки, то ніхто його не впізнав.

Доки не скрикнула Васса, яку він, прилинувши, обійняв.

Скільки сердешна жінка перемучилася! Вже потроху й надію була втратила побачити свого меншенького.

Усі кинулися його одмивати – та де там! Таку засмагу ніяким милом не одітреш.

Позбігалися всі околиці, аби на власні очі побачити таке диво – Миколка Лукашик утік од циган і сам примандрував небезпечними повоєнними шляхами назад до рідного міста.

– Як це воно дорогу назад знайшло? – дивувалися сусіди.

Як? Та дуже просто – він твердо запам'ятав усі дороги, всі містечка та села, якими проїхав.

Не встигла рідня отямитися од першого щастя, як отетеріла од другого: Миколка почав нарешті говорити!

Та дуже легко й моторно!

Він швидко-швидко розповідав, що бачив, що чув од людей по дорозі, особливо вправно він змалював найбільше диво – високі Карпатські гори, й славних гуцулів, які там жили.

Отут усі вклякли по-справжньому.

Бо не змогли зрозуміти жодного слова – адже малий Микільцюня хвацько торохкотів... по-циганському!

– Оце так диво, – видихнув нарешті дядько Дмитро. – Щоби дитина перші слова сказала не по-нашому...

Батько Олексій, утираючи сльози радості, одкинув:

– Це, певно, як і ти, цигани добряче йому своїх книжок читали.

Усі сміялися.

А особливо Миколка, втомлений з дороги, але щасливий, що знову надібав свій рід.

– Тепера, – сказала мати, – треба нам у сім'ю пошукати тлумача, який би з циганської мови все те нам перекладав.

Однак, як виявилось незабаром, потреби в цьому не було ніякої – дуже швидко Микільцюня опанував і рідну мову. Дядькові книжки виявили свою велику користь, малий навчився їх читати ще до того, як пішов у школу.

– А я ж казав, а ви не вірили, – пояснював кожному Дмитро про те, що він єдиний був, хто не сумнівався в маленькому німому хлопчикові. – Бо які в нього очі! Та зроду таких очей у нетямущої дитини не буде.

У цьому хатньому гаморі й вирі Микольця щосили шукав очима інші очі – своєї маленької подруги Валечки.

І насилу знайшов їх – заплакані, зарюмсані. Вона прозирала крізь юрбу, напхом напхану в хату.

У школі маленький Микольця дивував усіх ще й тим, що легко засвоював іноземні мови.

Ну, наприклад, польську. То що тут дивного, якщо в малого було повнісінько родичів-поляків.

Або молдованів заслухаєшся – а їхня мова співуча, тож дуже легка – та це ж майже італійська, які тут проблеми?

Німецьку вчив у школі, вчив і од місцевих німців – вона геть неважка, схожа на єврейську, якою тоді торохкотів мало не весь Кролевець.

Бо Кролевець – то ж центр Всесвіту.

Де ти ще почуєш білоруську? А татарську? Ассирійську? Де ти її визнаєш, як не од тутешніх чудових шевців? Грецьку – це від колоністів. Сербська траплялася, бо ще були залишки колишньої Нової Сербії в Україні.

І найдивовижніше, що в кожній такій мові вчувався Микольці відгомін української. Це ж диво-дивне, скільки там, у чужих, здавалося б, мовах є багацько спільних слів?

Ну чому цього, крім нього, ніхто не помічає?

От узяти, наприклад, такі слова як казан, базар, або й майдан. Так же самісінько буде й по-татарському.

Найдивовижніше, що нелюбе, образливе слово хохол по-татарському означає син неба.

Або взяти, наприклад, французьку.

Якось у школі заходилася малеча бавитися на балконі в улюблену кралевецьку гру – середугу.

Микільцюня стрибнув поверх друзів, але занадто, так що аж перекотився через перила – й навіть Борько Черняк, та й би сам Льонько Череватень не змогли втримати його, вчепившись за сорочку – тріснула вона, і впав униз нещасливий друзяка...

Ще й ногу зламав.

– Нехай лежить, – утішав батьків дядько Дмитро, – слава Богу, з отакою ногою хоч знову за циганами не дремене.

Та куди тепер звідси він дремене, як чи не щодня його провідує дивна дівчинка Валечка.

Чомусь одвертає од нього очі. А поспішає, сідає одразу до ткацького верстата. Чи не тому, що Кролевцем поповзли чутки, що нова комунацька влада хоче знищити ткацькі верстати й заборонити ткання?

Поволі під пальчиками дівчинки поставав рушник. Як дивовижна ще одна мова – промовляє до Микольці візерунками краще, ніж словами.

Коли Валюнька йшла вже додому, хлопчина милувався тими орнаментами, які чомусь дуже схожі на візерунки й інших народів, які мешкали в Кролевці й пишалися своїми візерунками по всіх база-

рах – універсальна мова, лише з іншими написами-словами.

От прокидається Микільцюня од торохкотіння ткацького верстата, дивиться, як вдало у Валі заплітаються в основу знаки орнаментів. Як вони повільно постають, що спершу й не вгадаєш, куди воно заплітається й звідки виникає.

Микольця, спираючись на костури, сідає ближче до дівчинки й починає допомагати.

– О, ти диви, вже й устав, уже й на видужання пішло, – заховав у вуса посмішку тато.

– Може, з нього хоч ткач вийде. Ба, яке воно стало цікаве до ткання, – радіє тихенько мати.

До якого ткання?

До Валюші приховано світяться його оченята; та й вона коли-не-коли зиркне на нього, й тут же потупить до ниток.

І ось одного разу вона прийшла, аж сяючи, принесла чималого пакунка. Дає Микольці, він розгортає – аж там книжки. А треба сказати, що під час недавньої війни книжки геть знецінилися, бо людям не до читання було.

Особливо до іноземного – його на базар чимало, адже нова більшовицька влада розорила навколо всі маєтки, тож чимало книжок, які чомусь не згоріли у вирі так званої громадянської війни, потрапили на сільські прилавки.

Мовчки подала книжки Миколці.

Той розгорнув і просяяв – це був товстий і незрозумілий «Фавст» Гете. А ще з гарними картинками – «Пані Боварі» Флобера.

– Па-ні Бро-ва-рі, – по складах прочитав тато.

– Не Броварі, а Боварі, – виправив його, глянувши на обкладинку, син.

У кімнаті запанувала, ніяковіючи, тиша.

– Ой, – сплеснула руками Васса. – Де ти таке диво взяла?

– Виміняла, – потупила оченята дівчинка.

– На що? – здивувалася мама.

Бо й справді, що було такого в малої, аби виміняти на таку поважну річ?

– Рушника оддала, – зашарілася та.

– Як? – здивувалася Васса. – А вдома висварять?

– Я їм нового витчу, кращого, – кивнула на ткацького верстата, де пишався близький до завершення рушник.

Батько Олексій не здужав стримати посмішку:

– Еге ж, новина настала. Де таке було, щоб дівка хлопцеві рушники ткала?

– Ткала, це ще не означає, що не сватала, – заступилася мати.

Валюнька од такої підтримки стала сміливішою:

– Я тобі ще їх добуду, – тихо сказала вона.

«Рушників? Ще раз свататимеш?» – подумав Микольця й зашарівся.

– Ні, книжок принесу, вони там недорого. Якщо на ткання міняти, – неначе почувши його думки, виправдалася вона.

Дядько, ніжно торкаючись дорогої закордонної книжки, шепотів:

– Це ж скільки треба рушників виткати, аби на всі потрібні книжки виміняти? Еге, все може зробити наша людина, навіть килима. А от книжку зробити – такого в нашому роду ще не було. Що ж, доню, будемо працювати та на грамоту міняти.

Оленка знову потупила оченята:

– Нічого, доки маємо руки, будемо ткати.

Сказала і втекла.

Як же Микольця знову й знову чекав, коли застуку-
тить верстат під її тоненькими ручками, творячи не-
знані візерунки-пись-
мена...



Історія людини в історії людства

Микола Олексійович Лукаш (1919–1988 рр.) – найкращий український перекладач.

А ще – педагог, мовознавець, літературознавець, лексикограф; упорядкував шість словників, деякі вже натеper видані.

Один із найбільших знавців нашої рідної мови.

Блискучий знавець й інших мов, поліглот, він легко володів понад двадцятьма (!) мовами, з яких і перекладав найцінніші шедеври. Бо вважав, що в умовах імперської цензури публікувати власні правдиві художні твори не випадає. Отож вирішив збагачувати рідну мову за допомогою перекладання закордонної класики.

Його переклад «Декамерона» Боккаччо в 1964 році нечувано поповнив українську літературу втраченими, здавалося б, назавжди, словами; він узагалі змінив мову, змусивши всіх наших письменників писати інакше.

За це й зазнав утисків од тодішньої влади, був виключений зі Спілки письменників, його переклади було заборонено друкувати.

Загалом у його доробку переклади більш аніж трьох з половиною тисяч творів.

ЗМІСТ

ПОЗА ІМЕНЕМ

(дитинство Карпа Соленика)5

ПЕРЕКИНУТИЙ СВІТ

(дитинство Йосипа Тимченка).....28

МУДРІСТЬ СИЛИ

(дитинство Івана Піддубного).....48

БА, ЯКИЙ!

(дитинство Юрія Кондратюка)78

ЩЕ ОДИН ВЕЛИКИЙ НІМЦЬ

(дитинство Миколи Лукаша)..... 100

Видатний французький письменник
Антуан де Сент-Екзюпері стверджував,
що «всі ми родом з дитинства».

Наші дорослі досягнення ґрунтуються
на дитячих спогадах та мріях. Ті, кому пощастило
вчасно виявити свій талант, щасливі та відомі
всьому світові. Історії геніального дитинства
із серії «Життя видатних дітей» допоможуть
вам і вашій дитині виявити саме той
неповторний талант, що зробить
вас батьками видатної особистості.

